

ÖRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı - Number : 31
Ocak - Mart : 1976
January - March

THE TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Cooperative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name as the «Turkish Cooperative Association» in 1948, and amended its Statutes in conformance with the Law on Associations No. 3512.

The General Assembly of the Association convened on 30th May 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes draw up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an Association Serving Public Interest in 1946. The subject with which the Association is concerned is theoretical and practical cooperative work. Its object is to propagate cooperative ideas in theoretical and practical fields, to promote the cooperative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objects outlined in its statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of cooperative movements, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to cooperative movements and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard statutes and balance sheets for the various types of cooperatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to cooperative movements legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange cooperative weeks, festivals and general cooperative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of cooperatives.

f. Join as member those international organizations and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the cooperative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international cooperative organizations, attend the conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish cooperative movement commonly known.

i. Make endeavours to ensure that the concept and application of the cooperative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the cooperative movement are instituted in the universities, academies and schools of higher learning and that institutes specializing in the cooperative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing cooperatives, act as guide to them in every respect, and at the request of the member cooperatives and cooperative organizations have their balance sheets audited, as well as assist cooperatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 31

Ocak — Mart 1976

Türk Kooperatifçilik Hareketinde Devlete Düşen Görevler	Dr. Duran TARAKLI
Tarımsal Kooperatiflerin Muhasebe Sorunları .	Kâzım Gözen
Toprak ve Reform Kooperatifleri Organizasyonu	Dr. Cemil KIVANÇ
Kooperatifçilikte Eğitim Neden Önemlidir ...	Kemal URAL
Kanada Eskimoları ile Kızıl Derilileri Arasında Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi	Çeviren : Şimşek ARMAN Zir. Yük. Müh.

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 10,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi :
Nusret UZGÖREN

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü
Basri İMECE

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer
ŞARK
Matbaası — Ankara

CO-OPERATION

Number : 31

January — March 1976

- Duties incumbent upon the State within the
Turkish co-operative movement **Dr. Duran TARAKLI**
- Bookkeeping problems in agricultural
co-operatives **Kâzım GÖZEN**
- Organisation in land and reform co-operatives . **Dr. Cemil KIVANÇ**
- Why the training is important in the
co-operative movement? **Kemal URAL**
- Development of co-operative movement
among the Canadian eskimos and redskins ... **Transl. : Şimşek ARMAN**
-

Published by the Turkish Cooperation Association

Quarterly Review of Co-operative Studies

Correspondance Address

Türk Kooperatifçilik Kurumu

Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - Ankara

Editor for the Turkish Cooperative Association
Nusret UZGÖREN

Associate Editor

Basri İMECE

(The opinions expressed in the articles inserted to not necessarily
reflect the views of the Association)

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNDE DEVLETE DÜŞEN GÖREVLER

Dr. Duran TARAKLI

1 — GİRİŞ :

Bilindiği gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını sağlayabilmeleri için ihtiyaç duydukları sermayeyi iş ve dış kaynaklardan temin edebilirler. Dış kaynaklardan temin edilen sermayenin bir taraftan politik amaçlarla verilmesi, diğer taraftan güvenilir ve devamlı bir kaynak olmaması nedeniyle; gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaları için kendi öz kaynaklarını harekete geçirmeleri ve yaratılan kaynaklarında daha ziyade üretken alanlarda kullanılmasının temin edilmesi istenilir.

Kanımcı öz kaynakların harekete geçirilmesi ve yaratılan kaynakların mümkün olduğu kadar fazlasının üretken alanlara aktarılmasında Kooperatiflerin rolü büyük olacaktır. Şöyle ki, gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın nimetlerinden geniş halk kitlelerinin yararlanması ve kalkınmanın hızla sağlanması da arzu edilen bir husustur. Bunu temin bakımından da geniş halk kitlelerinin katkısının ve desteğinin sağlanmasına ihtiyaç vardır. Bu katkı ve destek ancak kooperatif örgütlerinin yeterince gelişmesi ile sağlanabilir.

Kooperatifler kalkınmadaki görevlerini yerine getirirlerken iki büyük kaynaktan yararlanmak durumundadırlar. Bunlardan bir tanesi tarım kesimindeki potansiyelin harekete geçirilmesi ve artı-

rılan üretimin gelir seviyesi düşük olan küçük çiftçiler tarafından tamamen tüketime sarfedilmesine engel olunarak öncelikle kırsal endüstrinin kurulmasını, giderek tarımdan sanayi kesimine sermaye aktarılmasına imkân sağlanmasıdır. Bir diğeri ise kırsal alandan endüstri ve hizmet kesimlerine olan nüfusun üretken hale getirilmesine imkân vererek, şehirleşmedeki ilk kademe nüfus akımının sanayi toplumuna daha dengeli şekilde uyumunu sağlamaktır. Böylece şehir nüfusunda da tüketici bir kitle yerine üretici kitle yaratılacak hem de bu kitle ağır sanayi eğitilmiş iş gücü kaynağını teşkil edecektir.

Halen memleketimizde 21 ayrı anasözleşmeye sahip ki bir başka anlamda 21 ayrı konu ve tip demektir. 21250 tarım ve tarım dışında kurulmuş kooperatif mevcuttur. Bilindiği gibi bunların sayıları her geçen gün biraz daha da artmaktadır.

20. asrın düşünce yapısına uygun, sosyal bakımdan kabul edilebilir kalkınmada kaçınılmaz olan kooperatif hareketin gelişmesinin sağlanmasında özellikle kalkınmanın ve kooperatif hareketin gelişmesinin başlangıcında olan ülkelerde; Devletin yeri ve görevleri belirgin ve kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü kooperatif hareket gerek memleketin sosyal ve ekonomik yapısı ve gerekse hitap ettiği kitlenin yapısı icabı; kooperatif girişimlerin Devletin desteği olmaksızın gelişmesi mümkün değildir. Bu nedenle Devletin kooperatif girişimlerindeki görevlerinin saptanması, kooperatif hareketin amacına ulaşmasında büyük öneme haizdir.

2 — TÜRK KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNDE DEVLETE DÜŞEN GÖREVLER :

2.1 Yasal Sorunlar

Bilindiği gibi memleketimiz kooperatifçiliğine ilişkin, 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri hakkında kanun (1935), 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (1969), 1196 sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu (1969), 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu (1972) ve 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu'nun (1973) 70. ve 86. maddeleri olmak üzere 5 ayrı kanun mevcuttur.

Herşeyden önce şunu belirtmek gerekir ki; Tarım ve Tarım dışı Kooperatiflerin faaliyet konularına göre uygulamada bir takım

ayrıcalıklar göstermesi ve bu bakımdan da yasalarda kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre uygun yetkilerle donatılmalarını olağan karşılamak gerekir. Tarım ve Tarım dışı Kooperatiflerle ve hattâ tarımsal kooperatiflerin hepsinin uygulamada tamamen birbirlerine benzemeleri mümkün değildir. Örneğin memleketimizde yaygın bir faaliyet alanı bulan Esnaf Kefalet Kooperatifleri ile, tarımsal kooperatiflerden pamuk üreten kooperatifleri ile süt üretim kooperatiflerinin uygulamada ayrıcalıklar göstereceği tabiidir.

Ancak kooperatiflerin uygulamada gösterecekleri bu ayrıcalıkları fazla büyütmemek ve hattâ yanlış olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Bilindiği gibi kooperatifler herşeyden önce tarım dışında, isterse tarımsal kooperatifler olsunlar bazı ana ilkeler bakımından benzerlik göstermektedir. Uygulamadaki ayrıcalıkları kademelendirmek gerekirse, kooperatifleri ilk kademede yatay (örneğin tarım satış, köy kalkınma, su ürünleri, hayvan tedarik v.b.) gibi ayırımlarından ziyade arım ve tarım dışı kooperatifler; ikinci kademede fonksiyonel bir ayırım örneğin üretim, değerlendirme, pazarlama veya kredi kooperatifleri ve üçüncü kademede ise faaliyet konularının özelliklerine göre bir ayırıma tabi tutulması daha uygun olur. Ancak yukardan beri sıralanan ayrıcalıkların hepsinin ayrı ayrı konularla belirtilmesine gerek olmadığı gibi, birçok ayrıcalıkların da kanunlardan ziyade anasözleşmelerde yer almasında mutlak bir zaruret vardır.

Halbuki mevcut kooperatiflerle ilgili 5 Kanunumuz ve bu kanunlara göre kurulmuş olan kooperatiflerin çoğunda üretim fonksiyonu ağır basmakta, bunun yanında aynı kanunlarla değerlendirme ve pazarlamaya ilişkin yetkilerin de verildiğini görmekteyiz. Ufak ayrıcalıkları bir tarafa bırakacak olursak, 5 ayrı kanunla kurulan her kooperatifin istenildiğinde aynı konuda birbirine benzer şekilde faaliyette bulunması mümkün olmaktadır. Diğer taraftan aynı kanuna göre kurulmuş aynı faaliyet konusuna haiz kooperatiflerin de birbirinden farklı olarak gelişmeleri de söz konusudur.

Netice olarak memleketimizde halen yürürlükte olan kooperatiflere ilişkin kanunlarda tekrarlar ve benzer gayeler mevcuttur. Bu hususun kooperatiflerimizin yurt gereksinmelerine uygun bir şekilde kurulmasına, örgütlenmesine üretim ve pazarlama konularında hizmet vermesine engel durumlar yarattığı söylenebilir. Bu nedenle Devlete düşen görevler arasında ve bu görevlerin başında günün koşullarına uygun bir kooperatifler kanunu çıkartmak gelmektedir. Başka bir deyimle mevcut kanunlardan yararlanarak, bu kanunla-

rın uygulanmasından edinilen tecrübelerin de ışığı altında adı geçen kanunlar tek bir metin halinde toplanmalıdır. Gereken yerlerde değişik alanlarda faaliyet gösteren kooperatifler için uygun ayrıcalıklar saptanmalı ve hattâ hangi hususların anasözleşmelerle ve ne şekilde işleneceği belirlenmelidir.

2.2. Kuruluş ve Örgütlenme :

Bugüne kadar olan uygulamada kooperatiflerin kuruluş ve örgütlenmeleri esnasında, kooperatiflerin kuruluş amaçlarının tam anlamıyla saptandığını söylemek mümkündür. Bilindiği gibi kooperatifler sosyal yanı da olan ekonomik kuruluşlardır. Dolayısıyla kooperatifin kuruluşundan önce bu amacın kapsamının ve eldeki araçların iyice tesbit edilmesi gerekmektedir. Halbuki bu gayenin bugüne kadar olan uygulamalarda tamamen gözden kaçırıldığı veya hiç düşünülmediğini söyleyebiliriz. Her türlü kooperatif kuruluşlarında ekonomik genişlik, coğrafi yayılış bakımından kooperatif ilkeleri ve taban tabana zıt uygulamalarda karşılaşmak mümkündür.

Bu bakımdan kooperatiflerin kuruluşuna izin verilmeden önce, kooperatiflerin uygulayacakları projelerin konusu, kapsamı, gelişme imkânları ve yerleşim yeri saptanmalı ve bu ekonomik faaliyete uygun biçimde kooperatif kuruluşuna müsaade edilmelidir. Dikey örgütlenmede de yine ekonomik gereksinimler gözönünde bulundurulmalı ve bu gereksinimlere göre örgütlenme sağlanmalıdır.

Bilindiği gibi kuruluş ve örgütlenme konusunda alınacak tedbirlerin bir çoğu yasalarla sağlanabilir. Ancak devletin elinde mevcut imkânların yukarıdan beri sayılan hususların sağlanması doğrultusunda kullanılması ile de bazı sorunların çözümlenmesi mümkün olabilir.

2.3 Eğitim :

Memleketimizde kooperatifçiliğin istenilen düzeyde gelişmesi, kooperatifçilikle ilgili kişilerin aynı anlayışa sahip olmalarına bağlıdır. Bu nedenle memleketimizde kooperatifçilik fikrinin yayılması ve gelişmesinde bu fikre gönül vermiş olan kişilerin aynı gaye etrafında toplanmalarının sağlanması gerekir. Bu husus da takdir edileceği gibi ancak etkin ve yaygın kooperatifçilik eğitimi ile sağlanabilir. Bilhassa başlangıç yıllarında konunun kavram karışıklığına meydan verilmeden topluma mal edilmesini temin gayesiyle,

kooperatifçilik eğitim faaliyetleri tümü ile kamu tarafından sağlanmalıdır.

Kooperatifçilik eğitimine önce kamuda görev alacak kişilerin kooperatifçilik fikri ve bu fikrin yayılmasında gerekli teknik bilgiler bakımından eğitilmeleri ile başlanılmalıdır. Bundan sonra elde mevcut personelle, kamunun diğer her türlü imkânlarından yararlanarak kooperatifçilik konusunda yaygın eğitim, yönetici eğitimi, teknik eğitim gibi değişik uygulamalarına girişilebilir. Yalnız burada gözden uzak tutulmaması gereken önemli bir husus vardır. O da kooperatifçilik eğitiminin tüm kooperatifçilik hareketinin başarıya ulaşmasında bir amaç değil vasita unutulmaması gerektiğidir. Bu nedenle kooperatifçilik modeli saptanmadan kooperatifçilik eğitimine girişilmemelidir.

2.4 Teknik Yardım :

Kooperatif hareketin daha ziyade teşebbüs kabiliyeti küçük sınırlı tasarruf sahipleri tarafından kurulacağı gözönünde tutulursa, Devletin kooperatiflere teknik yardım olarak götüreceği hizmetlerin başlıcalarını proje hizmetleri pazarlama ve işletme organizasyonu başlıkları altında sıralamak mümkün olacaktır.

2.4.1. Proje Hizmetleri :

Herhangi bir alanda kooperatifin kuruluşu sağlandıktan sonra kooperatifin, girişimleri ile hitap ettiği topluma ekonomik fayda sağlaması temin edilmelidir. Buna bir taraftan kooperatif hareketin toplum tarafından benimsenmesini veya en azından kooperatifin olumsuz propagandasını yapmamasını, bir diğer taraftan da kooperatifin kalkınmamız için gerekli kaynak yaratmasını temin bakımından ihtiyaç vardır.

Halen bu konuda ne kamu kesiminde ve ne de özel kesimde yeterli ve kooperatif bünyesine uygun bir hizmetin olduğu söylenebilir. Yapılabilirlik projelerinden başlayarak uygulama projesine kadar uzanan bu hizmetin ucuz ve yeterli seviyede yapılmasında kamunun katkısı, hizmetleri çok önemlidir. Bu hizmet alanının şimdilik kamu tarafından yürütülmesinde, tutarlı ve geçerli bir kooperatifçilik politikasını uygulamak ve kooperatifçilik hareketini geliştirmek bakımından mutlak zaruret vardır.

2.4.2. Pazarlama :

Kooperatiflerin yapacakları her türlü girişimin başarıya ulaşmasındaki halkalardan bir diğeri de, elde ettikleri ürünlerin değeri pahasına pazarlanmasının teminidir. Memleketimizde kooperatifçiliğin daha emekleme devresinde olduğu gözönünde bulundurulursa kooperatiflerin bugünkü halleri itibariyle gelişen pazar ekonomileri karşısında tek başlarına, ve yurt içinde ve ne de yurt dışında, pazarlamanın teknik bakımdan üstesinden gelebileceklerini söylemek mümkün değildir. Diğer taraftan pazarlamada gelişen ekonomik gereksinimlerden yararlanabilmek ve pazarlamada pazarlık gücü, ekonomi sağlayabilmek için de kooperatiflerin pazarlama sorunlarının çözümlenmesinde kamuya önemli görevler düşmektedir. Kamunun bu konudaki görevleri daha çok; teknik bakımdan yardım, kooperatifler arasında iş ve güç birliğini sağlama ve geniş ölçekli alım ve satımlarda bilgi derleme ve aktarma gibi hususlar olarak düşünülmelidir.

2.4.3 İşletme Organizasyonu :

Kooperatif yatırımları faaliyete geçtikten sonra, bu yatırım faaliyetlerinin yerinde izlenip işletme hatalarının meydana çıkartılarak düzeltilmek, değişik yerlerde benzer konularda faaliyette bulunan kooperatiflerin yaptıkları yatırımlarda daha ilk adımda teknoloji birliği sağlamak; aynı kalitede bol üretimin sağlanmasında ve en önemlisi gelişen teknolojilerin takip edilerek, kooperatiflere aktarılmasının rekabet gücünün temininde ve kaynak yaratılmasında en önemli etken olmaktadır.

Kazanılan tecrübelerin yeni kooperatif girişimlerine daha proje yapılması anında aktarılması gerekmektedir. Takdir edileceği gibi gayet geniş kapsamlı olan ve hele gelişen memleketlerde bu konuda hizmet arzının çok az olduğu da gözönünde tutulursa; bahsedilen hizmetin gerektiği yerde ve ölçüde devlet tarafından sağlanması gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

2.5 Yatırım İhtiyacı, Muafiyetler ve Kaynak Aktarılması :

Kooperatif girişimlerinin ekonomiye sür'atle katkıda bulunmalarını temin bakımından özel finansman politikasına ihtiyaç vardır. Şöyle ki, kooperatif yatırımlarının çoğunlukla kırsal alanda ve kırsal endüstri dalında yapılması veya küçük tasarrufların bir araya gelerek tarım dışındaki yatırımlarda kullanılması hali yaygındır.

Bu yapıya sahip kooperatiflerin kaynak yaratabilmeleri ve kendi öz kaynaklarını devreye sokabilmeleri için başlangıçta kooperatifler için özel bir kredi uygulamasının getirilmesine gerek vardır. Kooperatifler için ayrılan kaynağın miktarı ve uygulanan kredi politikasının tutarlılığı kooperatif hareketin gelişme hızını tek başına etkili olacak çaptadır. Bu konuda kamu kaynakları başlı başına bir öneme sahiptir. Devletin kamu kaynaklarından hibe veya düşük faizli, uzun vadeli kredilerle kooperatif yatırımlarını destekleyerek, atıl kapasiteyi en kısa sürede kullanılabilir hale getirmesi gerekmektedir.

Ancak, devlet kooperatif girişimlerini yalnız kamu kaynaklarından doğrudan doğruya desteklemekle kalmamalı, alınacak özendirici tedbirlerle -örneğin muafiyetler- kooperatif alanına kamu dışı kaynaklardan sermaye akımı teşvik edilmelidir.

Diğer taraftan devlet kooperatif yatırımlarından yaratılan kaynakların tamamen tüketime gitmesini önleyici tedbirleri de almalıdır. Aksi takdirde bir kısım döngü devam edecek, kaynak yaratmak ve bu kaynakların ekonomik kalkınmada kullanılması sağlanamayacaktır.

2.6 Denetleme :

Denetlemeden idari, mali ve teknik denetim anlaşılması gerekmektedir. Kooperatifçiliğin başarıya ulaşması için toplumsal yönünün ihmal edilmeden gelişmesi sağlanmalıdır. Bu ise, kooperatif harekete toplumun güvencesini sağlamak ve bu güvenceyi yaşatmakla temin edilebilir. Bu nedenle toplumun kooperatiflerin uygulamaları esnasında güvencesini sarsacak her türlü faaliyeti engelleyecek güvenilir ve etkili denetim yapılmalıdır. Burada kanımca kamu son sözü söyleyen kuruluş olmalıdır. Denetim değişik şekillerde ve kurumlarca yapılabilir, ancak kamunun bu kurum ve kuruluşlar üzerindeki denetimi ortadan kalktığında, memleketimizde kooperatif hareketin gayesinden kolaylıkla sapacağı gözden uzak tutulmamalıdır.

2.7 SONUÇ :

Bilindiği gibi sosyal, ekonomik ve politik yönleri olan herhangi bir oluşun; toplumun içinde bulunduğu gelişmişlik durumuna göre ele alınmayı ve değerlendirilmeyi gerektirir.

Kooperatif hareket de sosyal, ekonomik ve politik tercihleri gerektirir ve yapılan veya yapılacak olan bu tercihlere göre şekillenecektir.

Bu nedenle toplumsal yapımızın gereklerini iyice değerlendirilmeden girişilecek herhangi bir hareket beklenilene vermeyecektir. Kanımca memleketimizde emekleme devresinde olan kooperatif hareket; bir disiplin içersinde gayesine yöneltilmelidir. Başlangıç yıllarında bu yöneltište Devlete çok ağır görevler düşmektedir. Ancak kooperatif hareket gelişip, tabana indikçe halen Devletin yüklendiği ve yüklenmesini istediğiniz birçok görevler doğrudan doğruya kooperatif örgütlere devredilebilir ve devredilmelidir. Aksi takdirde kamunun kaynaklarının büyük bir kısmı devamlı olarak kooperatif hareketin desteklenmesine sarfedilecektir. Ancak devlet Türkiye’de kooperatif hareketin politikasını saptar derken, bundaki maksadımızın güncel politika olmadığını, başka bir deyimle kooperatif hareketin güncel politikaya alet edilmemesi gerektiği görüşünde olduğumuzu özellikle belirtmek isterim.

TARIMSAL KOOPERATİFLERİN MUHASEBE SORUNLARI

Kâzım GÖZEN

I — GİRİŞ :

Türkiye’de, şehrsel ve kırsal alanlarda yaşayan halkın ve köylülerin sosyo-ekonomik yönden kalkınmalarında büyük bir yardımcı olduğu kabul edilen kooperatif örgütlerin, bilinçli yönden gelişmelerini yürütmek için düzgün bir yönetim ve bu yönetim içinde belirli bir düzeyde muhasebe sisteminin kurulması gerekir.

Her haliyle ekonomik bir örgüt karakteri taşıyan kooperatiflerin bütün işlemlerini para hareketlerine bağladığına göre, bu hareketlerin muhasebesiz yürüyemeyeceği de olağandır.

Tarımsal kooperatiflerin doğuşunda, kırsal alanlarda yaşayan köylünün yaşama düzeyini yükseltmek, gelir artırıcı ve var olan gelir dağılımına denkleştirici çabaları bulma amacını aramak gerekir.

Bu amaca ulaşmak için kooperatiflerde toprak-insan ilişkilerinin düzenlenmesi, teknolojik gelişmelerde bulunulması, etkin bir kredilendirme ve pazarlama sisteminin oluşturulmasına yatkın yöntemlerin uygulanması icabeder.

Ortaklarının kooperatif bilgisinden ve hatta genel kültürden yoksun olduğu bir ortamda, ortaklarla yönetim arasında büyük bir kopukluk bulunacaktır. Ortak, hak ve ödevlerini yerinde kullanacak bir düzeyde değilse, önce bunların ne olduğunu bilmez. Yöneticiye yön veremez, ikaz edemez, genel kurullarda aktif rol oy-

nayamaz, seçimler hatır veya baskıya dayanır. Belirli bir yönetici grubunun elinde kooperatif yıllarca kalır. Bazan toplum menfaatleri yerine bireysel yararlar rol oynar. Bazı hallerde, ortak kooperatife girişte, toplum yararına kooperatife girdiğini bilmez. Bireysel çıkarlarını düşünerek girdiğini bilir.

Bunun için, Türkiye'de Tarımsal Kooperatiflerin yönetiminde ve bu yönetim içindeki muhasebe düzeninin kurulmasında, doğru, düzgün kanunlara uygunluğun gereği önem taşır.

Burada, muhasebenin teorik ve ilmi yönden tanımlarını, faydalarını, değişik türlerini açıklamadan ziyade, özellikle 1163 sayılı kooperatifler kanunu çerçevesinde kalan ve tarımsal amaç taşıyan kırsal alanlarda kurulu kooperatiflere yarıyacak biçimde kooperatiflerin faydalanacağı açıklamalara yer verilmiştir.

II — KOOPERATİF MUHASEBESİNİN GEREĞİ :

Bütün Kooperatiflerde muhasebe sisteminin kurulması ve işlemesi iki yönden gereklidir.

- 1 — Kanuni zorunlukları (mükellefiyeti) yerine getirmek için,
- 2 — Kooperatiflerin amaçlarına uygun hizmetleri gelişmelerini kolaylaştırmak ve desteklemek için,

Bunlardan kanuni zorunluklar önem kazanır. Kanuni zorunlukları da :

1.1 Kooperatiflerin kamu hukuku bakımından yerini saptamak ve kamu düzeninin gerektirdiği devlet-kooperatif ilişkilerini belirtmek.

1.2 Vergi hukuku ve vergi kanunları bakımından kooperatiflerden alınacak vergi hesabında kolaylık sağlamak için, belirli muhasebe sistemini kurdurmak gibi iki bölümde açıklamak icabeder.

1.1 Kamu hukuku ve düzeni bakımından muhasebe zorunluğu çeşitli kooperatif yasalarında görülmektedir.

1.1.1 — 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu :

Türkiye'de genel hükümlere bağlı kooperatifler, 1969 yılına kadar 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre kurulmakta ve yönetilmekte idi. Bu kanunun 485-502. maddeleri kooperatif şirketlere ay-

rılmış, 489. madde ile, kooperatiflerin tescilleri, denetlemeleri, ana-sözleşmenin ilânı, değişiklikleri, yönetim kurulu üyeleri ile müdürlerin görev ve sorumlulukları, genel kurulları dağıtmaları anonim şirketlerin hükümlerine bağlı kılınmıştı. 66. maddeye göre yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, karar defteri, 326. maddeye göre bunlara ek olarak genel kurul tutanaklarının yazılması için defterin tutulmasını zorunlu kılmamıştı.

10/8/1969 tarihinde yürürlüğe giren 1163 sayılı kooperatifler kanunu ile, 6762 sayılı T. Ticaret kanunundaki hükümler kaldırılmış, kooperatifler, bu kanuna göre kurulmaya ve yürütülmeye başlanmıştır.

Kooperatifler kanunu, kooperatifleri şirketler deyim ve ayırımından çıkarıp, tüzel kişiliği olan örgütler olarak kabul etmiştir.

Kooperatifler kanunu, kooperatiflerin kuruluş, ortaklık durumları, girme, çıkma, hak ve ödevleri, hesapları, organları, üst örgütlerin kuruluş ve çalışmaları, dağılmaları, Bakanlığın kooperatifler üzerinde görev ve yetkileri ve bazı çeşitli hükümleri yürürlüğe koymuştur.

Kooperatiflerin yönetiminde önemli bir rolü olduğu gerçek olan muhasebe sistemi ve defter tutma şekillerini 89. madde belirtmiştir. Bu belirtme (Kooperatifler ve üst örgütlerinin muhasebe düzeni ve tutacakları defterlerin biçim ve yöntemini Ticaret Bakanlığının görev ve yetkilerine bırakılma) biçiminde olmuştur. Ancak Bakanlığın bu belirtmede vergi usul kanunu hükümlerini gözönüne alması gerekeceğininide işaret etmiştir.

Aynı zamanda, muhasebe konusundab ilânço ve defterlere ait görevlerini yerine getirmeyen, bu nedenles uç teşkil eden eylemlerde bulunan kooperatif yönetim kurulu üyeleri ve memurlarının «Devlet memuru» gibi ceza göreceklerini 62. maddeye koymuştur.

Devlet böylece denetim, muhasebe yönetmeliği hazırlama, diğer yardımlarda bulunma olanakları dışında, kamu düzeni bakımındany erini belirtmekle şlemiş, bir kısım görevleri üzerine almış, Devlet-kooperatif ilişkilerini düzenlemiştir.

1163 sayılı kanunla kurulmakta olan ve konunun ağırlığını içeren belli başlı tarımsal kooperatiflerin anasözleşmelerine göre, muhasebe sistemi ve tutacakları defterler için görev ve sorumluluklar şu şekilde belirtilmiştir:

a) Kalkınma kooperatifleri :

Madde: 126 — Bakanlıkça örnek muhasebe ve bilânço kabul edildiği takdirde uygulanması sağlanır.

Madde 128 — Kooperatifin nitelik ve öneminin gerek bütün defterleri (yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, ortaklık defteri, karar defteri v.s.) defterleri tutmakla zorunludur.

Madde: 81 — Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurları, kooperatifin para, mal, bilânço, tutanak, rapor ve başka evrak, defter ve belgeleri üzerinde işledikleri suçlardan dolayı Devlet memurları gibi ceza görürler.

b) Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri

Madde: 61 — Bakanlık veya kooperatifler birliği tarafından gönderilecek talimatnamelerle muhasebe usul ve tutulacak defterler ve işlemi uygulanır.

Madde 45 — Yönetim kurulu gerekli defterlerin tutulmalarından, sorumlu olur, bilânço ve defterler üzerindeki suç teşkil eden işlemlerden dolayı kooperatif memurları da dahil, Devlet memurları gibi ceza görürler.

c) Toprak Su Kooperatifleri :

Madde: 94 — Kooperatifin tutmakla mükellef olduğu defterler, yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, ortaklar defteri, Genel Kurul karar defteridir. Ticaret Bakanlığı ve Top. - Su teşkilâtınca tip muhasebe ve bilânço tavsiye edilirse, kooperatif muhasebe ve bilânçosunun bunlara göre düzenlemek zorundadır.

Madde 63 — Yönetim kurulu, defterlerin tutulmasından sorumlu olduğu gibi, bunlar, bilânço, belge, tutanaklar üzerinde işlenen suçlardan dolayı Devlet memurları gibi ceza görür.

d) Pancar Ekicileri Üretim Kooperatifleri :

Madde 51 — T. Ticaret Kanununun 66-1 ve 69 maddelerinin gereğine göre tutulması zorunlu olan defterlerden başka yönetim kurulu, aynı kanunun 326. maddesinde sayılan defterleri tutmak zorundadır.

Madde: 35 — Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif personeli suç teşkil eylemlerden özellikle bilânço tutanak, belge, defter üye

rinde işledikleri suçlardan dolayı Devlet memurları gibi ceza görürler.

e) Su ürünlerini üretim ve değerlendirme kooperatifleri :

Madde: 55 — İlgili Bakanlık tarafından tıp muhasebe tavsiye edildiği bahsinde kooperatif, muhasebesini buna göre düzenler.

Madde 41 — Kooperatifin muhasebe işlerini yürütmek bilânçoyu, netice hesaplarını hazırlamak yönetim kurulunun görevidir.

f) Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifleri :

Madde: 46 — Kooperatifin muhasebe usulleri ile tutacağı kayıt ve defterler, 1163 sayılı kanunun 89. maddesi gereğince ilgili Bakanlık tarafından belirtilecek esaslara göre yapılır.

Madde 36 — Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurları, bilânço, tutanak, defter ve belgeler üzerinde işledikleri suçlardan dolayı Devlet memurları gibi ceza görürler.

Böylece kooperatifler kanunu ile kurulmakta ve yürütülmekte olan kooperatiflerde muhasebe sistemi anasözleşmelerinde kesin şekilde belirtilmiş, cezai sorumluluklar da ayrıca yöneticilerin görevleri içinde hatırlatma yoluyla dikkatleri çekilmiştir.

1.1.2. 2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu :

Çiftçilerin üretimini değerlendirmek amacıyla 1935 yılında çıkarılan kanunla, aynı ad altında kurulan ve yürütülen tarım satış kooperatiflerinin muhasebe düzeni ve şekli, aynı kanunun 14. maddesine göre Ticaret Bakanlığınca tayin edilmesi, 11. maddesine göre suç işleyen devlet memuru gibi ceza göreceği ükme bağlanmıştır.

1.1.3 Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu :

Üretim sahibi çiftçilere kredi yardımında bulunulmak üzere 1935 yılında 2836 sayılı kanunla kurulan Tarım Kredi Kooperatiflerinin kayıt ve defterlerinin şekli T.C. Ziraat Bankasının hazırlama ve Ticaret Bakanlığının onaylaması ile uygulanacağı 23. maddesinde hükme bağlanmış, bunun yerine getirilmemesi halinde yine yönetici ve memurların Devlet memurları gibi ceza göreceği belirtilmiştir.

2836 Sayılı Kanun 18/4/1972 tarihinde 1581 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni kanunda muhasebe düzeni ve tutulacak defterler üzerinde bir hüküm bulunmamaktadır. Yalnız 20.

maddede kanunda ve anasözleşmede açıklama olmıyan hallerde, 1163 sayılı kooperatifler kanunu uygulanır hükmünün bulunması, bu kanuna göre hazırlanan anasözleşme 77. maddesinde aynı hükmün yeniden konu edilmesiyle, muhasebe düzeni ve tutulacak defterler için 1163 sayılı kanun 89. maddesinden faydalanılacağı anlaşılmaktadır.

1.1.4 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu :

Bu kanunla kurulması öngörülen Toprak ve Tarım reformu kooperatiflerinin muhasebe düzeni ve tutacakları defterler için, kanunda kesin bir hüküm konmamıştır. Ancak, kooperatiflerin 1163 sayılı kooperatifler kanununa göre kuruluş ve işleyişi istendiğinden ve bu kanuna göre hazırlanan yönetmelik 77. maddesinde, muhasebe düzen ve tutulacak defterlerin Toprak ve Tarım Reformu müsteşarlığınca belirtmesi öngörülmüştür.

Anasözleşme 46. maddesinde, yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları içinde, bilân;o, tutanak, defter ve belgeler üzerinde işledikleri suçlardan dolayı Devlet memurları gibi ceza göreceği hükmü konulmuştur.

1.1.5 1196 Sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu:

Tütün yetiştirilen bölgelerde tütün ekicilerinin ürünlerini satış ve tanzim için 2834 sayılı Tarım Satış kooperatifleri kanunu hükümlerine göre kurulan kooperatiflerdir. Ziraat Bankasının görüşü alındıktan sonra Ticaret ve Gümrük Tekel Bakanlıklarınca hazırlanacak anasözleşmelere göre kooperatifler kurulur ve yürütülür.

Muhasebe düzeni ve tutulacak defterler için özel kanunda bir hüküm bulunmadığına göre, bunlar için aynen 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri kanununa uyulacağı anlaşılmaktadır.

1.2 Vergi konuları bakımından defter tutma zorunluğuda şu nedenlerden doğmaktadır:

Devlet, kamu hizmetlerini görmede gerçek ve tüzel kişilerin gelirinden belirli bir oranda para almaktadır. Bu para almanın adı vergidir. Vergi, Vergi kanunlarına göre ve gerektiğinde zor kullanılarak alınır. Türkiye'de devlete vergi verenler iki gruba ayrılır. Özel (Gerçek) kişiler, Tüzel kişilikler,

Özel kişilerin vergi vermesini (gelir vergisi kanunu), tüzel kişiliklerin vergi vermesini (kurumlar vergisi kanunu) belirtmektedir,

1.2.1 Kurumlar Vergisi Kanunu :

5422 ve değişik 199 sayılı kurumlar vergisi kanunu 1 ve 3. maddeleri kooperatifleri kurumlar vergisi mükellefi (yükümlüsü) yapmaktadır.

Kurumlar vergisi mükellefi olan her kooperatif, kurumlar vergisi kanunu ve vergi usul kanunundaki bütün mükelleflerin bağlı olduğu görev ve sorumluluklara uymakta ve bu arada V. usul kanununda belirtilen şekillerde kayıt nizamı, defterler tutmakla, beyannameler vermekle görevlenmektedir.

Kooperatifler kurumlar vergisi kanununun 7. maddesindeki muaflik şartları alan :

- a) Yalnız ortakları ile işlem yapacağı,
- b) Sermaye üzerinden kazan; (Faiz) dağıtmıyacağı,
- c) Yedek akçelerin ortaklara dağıtılmayacağı,

d) Yönetim kurulu başkan ve üyelerine gelir gider farkından pay ayrılmayacağını anasözleşmelerde belirtmeler ve anasözleşmelerinde bu hükümler bulunmakla beraber, uygulamada buna uysalar kurumlar vergisinden muaf (bağışık) olurlar. Ancak, bu muaflik defter tutma zorunluluğunu kaldırmaz. Kooperatifler yine usule uygun defterleri tutarlar. Yalnız, ilgili vergi dairelerince bağışıklığı belirtildikten sonra, her yıl nisan ayı içinde verilmesi gereken geçen yıla ait kurumlar vergisi beyannamesi vermezler.

Kurumlar vergi kanunu 8. maddesindeki vergiden istisna (ayrı tutma) hükümlerine uyan kooperatifler, usule uygun defter tuttukları gibi, yıllık kurumlar vergisi beyannamesini de vermek zorundadırlar.

1.2.2 Gelir Vergisi Kanunu :

Kooperatif, çalıştırdığı memurların, işçilerin, görevlilerin ücret ve istihkaklarından kesilecek vergi bakımından vergi sorumlusudur. Bu vergiyi 193 sayılı gelir vergisi kanununa göre kooperatif vergi dairelerine ödemek zorundadır.

Ayrıca menkul sermaye iradelerinden dolayı ortaklarına dağılacığı 500,— TL. yı geçen sermaye faizlerinden ve ortak dışı işlemlerden elde edilen kazançlardan gelir vergisi ödemek gerekir. Gelir vergisi kanunu 94. ve 96. maddeleri uyarınca kesilmesi gereken bu vergiler, kooperatif sorumluları tarafından vergi dairelerine yatırılır.

Vergi sorumluları (Kooperatiflerde, tüzel kişiliği temsil eden ve yönetim kurulunca görevlendirilen başkan ve imza yetkisi verilen ikinci temsil yetkisini haiz üye) bu vergileri beyan esasına göre ödeyeceklerinden, bu beyanlarının doğruluğunu isbat için kanunların önerdiği defterleri tutma zorunluğu vardır.

1.2.3 Vergi Usul Kanunu :

Gerçek ve tüzel kişiliklerin vergi ilişkilerinden doğan hak, yetki ve görevleri gerçekleştirme ve kullanma şekillerini gösterir kuraları içine alan kanun, Vergi Usul Kanunudur 213 sayılıdır. Bu kanunda, vergininin tark, tahakkuk, tahsilât, süreler, tebliğler, zaman aşımı, itirazlar, cezalandırma, vergi anlaşmazlıkları ve konu ile ilgili olan kayıt nizamı, uygulama şekilleri, tutulacak defterler ve vergi yargısı ayrıntıları ile bu kanunda belirtilmiştir.

Bu kanunun (6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu 66.1 maddesinde belirtildiği gibi) 177 ve 182. maddelerine göre kooperatiflerin tutacağı defter şeklinin kat'i olarak birinci sınıf (Bilânço esasına göre) defter olduğu ortaya konmuştur. Defterlerin adlarını, kayıt şekillerini ayrıntıları ile bildirmiştir. Nitekim 1163, 1581, 1757 sayılı kanunlar buna uyulmasını da hükümlere bağlamıştır.

1.2.4 488 Sayılı Damga Resmi Kanunu :

Kooperatifler, özellikle istihkak sahipleri memur, işçi ve görevlilere ödiyecekleri ücretlerden kestikleri damga resmini ya pul yapıştırmak veya makbuz karşılığında vergi dairelerine ödemek zorundadırlar. Makbuz karşılığı ödemelerdeki ücret ve istihkaklar belgelere bağlı beyanla belirtilmiş; damga pulu yapıştırma halinde, (Belgelere yapıştırılmış alacağı) her halnyle bunların kanuna uygun ve gerçek oranda kesildiğinin saptanması gerektiğinde kanuna uygun defterlerin görülmesi gerekir.

2. Kooperatiflerde muhasebenin gereğinin ikinci bölümünde kooperatiflerin gelişmesi için ekonomik faydalanması bölümü yer almaktadır.

Ekonomik faydalanmanın sonucuna ancak bilânço ile varılabilir. Bilânço sayesinde kooperatif durumunu anlar, sonuçlar çıkarır.

Bilânço basit ve kooperatifeye uygun tanımı ile :

(Kooperatif hizmetlerin gerçekleşmesi için elde edilen iç ve dış kaynakların, belli bir süre itibarıyla hangi varlık ve alacaklarda bulunduğunu gösterendenkl eşitilmiş bir rapordur.) Bu rapor saye-

sinde kooperatif nerede olduğunu, ne yaptığını, ne yapacağını bilebilir. Bu bilançonun gerçekliği, kooperatife faydalı nitelikte olması düzgün bir muhasebe düzeni ile elde edilir.

Bilanço aktif hanesinde (sol tarafta) kooperatifin varlıkları (Nakiller, stoklar, taşınmaz mallar, demirbaşlar) ile kısa ve uzun vadeli alacaklar bulunur. Pasifhanesinde (sağ tarafta) sermaye, fonlar kısa ve uzun vadeli borçlar yer alır. Aktif yekünlerinin pasif yekününden fazla bulunması halinde bilanço yılı sonunda müsbet gelir gider farkı var demektir, bu fark pasifhanenin altında görülür. Pasif yekününün aktif yekününden fazla olması halinde menfi gelir gider farkı vardır. Bu defa fark aktif hanede görülür.

Bilançolar kooperatiflerde klasik usulde hesap adlarının sıralanması ile gösterilmektedir. Bakanlıkca hazırlanan muhasebe yönetmeliği ve hesap plâmı bu yönde hazırlanmıştır. Bu şekil kooperatifler için (özellikle Tarımsal Kooperatifler için) uygun biçimdir. Modern Bilanço biçimine şimdilik dönülmesine lüzum yoktur.

Kooperatiflerde yıl sonunda veya ihtiyaç halinde hesap devresi içindeki belirli sürelerde çıkarılacak bilançolar 3 çeşit fayda sağlar.

2.1 Kooperatif ortaklarına hesap verebilme

Kooperatif yönetim tarafından, belirli belirsiz sürelerde ortaklara hesap verme, genel ve özel durumlara göre hesap hareketlerini göstermei cab eder.

Ortaklar, genellikle kooperatifle olan kişisel ilişkilerini her zaman için öğrenmek isterler. Ödedikleri ve yüklendikleri sermayeyi alışveriş ve diğer işlemlerden doğan borçlu alacaklı durumlarını bilmek isterler. Bunlardan meydana gelecek yanlışlık ve hatalardan dolayı kooperatife güven duymaz, ilgilerini azaltırlar. Ve açıkçası kişisel hesaplara göre genel kurullar beklemeden ortaklar ya kooperatife fazlaca ilgi duyarlar koopertaifi geliştirmede gayrete getirmiş olurlar veya kooperatifin gelişmesini olumsuz sonuçlara götürürler.

2.2 Kooperatif Yönetimine Yön Verme :

Kooperatif yöneticilerinin, yönetimi bilerek sorunları ve hesaplarını anlıyarak işleri yürütmelerini de ve kooperatifi daha etkili çalışmalarında muhasebe kayıtlarının ve bunu sonuçlandıran bilançoların rolü vardır.

Sorumlu kooperatif yönetici ve ilgili memurları belirli bir devre içinde kooperatifin, yıllık bütçeye göre çalışma ve işlemleri, ge-

lişmeleri karşılaştırması; kasa, bankalar, nakit durumunu, senetli senetsiz borç ve alacakları, bunların kimlerde olduğunu bilmeleri; tahsil ve ödeme sürelerini, sermaye hareketleri ile sermayeden borçlu olanların ödeme sürelerini, satış-maliyet hesaplarına ait neticeleri, stokları ham madde, yardımcı madde, malzeme durumunu, (senetli, senetsiz borç ve alacakları, bunların kimlere veya kimlerde olduğunu bilmeleri; tahsil ve ödeme sürelerini, sörmaye hareketleri ile sermayeden borçlu olanların ödeme sürelerini, satış-maliyet hesaplarına ait neticeleri, stokları, ham madde, yardımcı madde, malzeme durumunu), sabit kıymetleri demirbaşları, yatırım hareketlerinin gelişmesini, insan gücü ve kullanma hareketlerini öğrenmesi, bilmesi, izlemesi gerekir.

Aksi halde gözü kapalı işler yürütülmüş, ilgili memurlara etkili kontrol yapılmamış olur. Bunu önlemek için kooperatiflerde, hesap devresi sonunda veya devre içinde gerçek durumu belirtir bilânçolar çıkarılması şarttır.

2.3 Devlet ve Kredi örgütlerine bilgi verme :

Kooperatifler ekonomik sıkıntı ve yoksunlukların giderilmesine yardımcı olunmak üzere doğar. Özellikle kırsal alanda yaşayan gelir düzeyi düşük kitleler kooperatife ortak olurlar. Varlıklılar buna gerek duymaz. Bu sebepten ortaklar kooperatife fazla payla katılamazlar. Böylece iç kaynaklar kooperatif hizmet ve gelişmeye yetecek oranda olmaz. Her kooperatif, belirli bir proje uygulamada özellikle sabit yatırımı gerektiren hallerde mutlaka dış kaynaklara baş vurur. Devletten hibe, kredi, bankalardan kredi almak ister, Devlet ve Bankalar bu halde kooperatifin bilânçosunu görerek yardım yapmak isterler. Devlet ise sadece bilânço değil, kredi ve hibe vereceği kooperatifin idari, mali, hukuki ve muhasebe durumunu kendi elemanları tarafından incelettirir. Kooperatifin durumunu müsbet görmesi halinde yardımları yapar. Kooperatifler gelişmeleri için bu yollara razı olurlar. Bunlar için ilgili bakanlıklarda yönetmelikler hazırlanır. Bu yönetmelik hükümlerine göre yardımlar yürütülür.

Tarımsal amaçlı ve 1163 e göre kurulan kooperatiflerin kredi, hibe, işgücü gnderme yönetmeliklerini incelersek:

a) Tarımsal Köy Kooperatiflerine ve üst örgütlerine yapılacak Devlet yardımı tahsis ve sarf yönetmeliği :

Bu yönetmenliğe göre, adı geçen kooperatiflere, amaç ve kal-

kınma plânlarına uygun projelerin finansman ihtiyacını % 30 oranında kooperatifler karşıladıktan sonra, kalan % 70 e kadar hibe ve kredi yardımı Köy İşleri Kooperatifler Bakanlığınca yapılır. Bu yardım yapılmadan evvel kooperatifin, kanunlar, yönetmenlikler ve anasözleşmelerinde belirten vecibeleri yerine getirme (madde 4 - b), yasal arğanların teşekkül etmiş ve faaliyette bulunmuş olması (madde 5 - b), hukuki, idari, mali ve muhasebe yönünden ilgili kanun, tüzük yönetmenlikler ve anasözleşmelerinde belirtilen vecibeleri yerine getirmek (madde 9 - b) hükümlerine uyması öngörülmüştür.

b) İşçi kontenjanı ayrılacak kooperatiflerde aranacak şartlara ait yönetmenlik:

Bu yönetmenliğe göre, kırsal alanlarda kurulmuş kooperatiflere uyguladıkları projelerin %80-85 ine kadar finansman açığını kapatmak üzere ortakları dış ülkelere gönderilerek fazla sermaye yatırımları sağlanır. Böyle kooperatiflere iş gücü kontenjanı yardımından önce, yasal muhasebe defterlerinin usulüne uygun olarak işlenmiş olması (madde 4 - d) şartı aranmaktadır.

c) Orman kanunu 13. maddesine göre açılacak kredilere ait yönetmenlik

Orman işçi ve kenarı köylerde oturan aile reisleri ile kooperatif kuruluşlara verilen kalkınma kredileri için bütçeye konulan ödeneklerden şarf şekli yönetmenlikle belirlenmişlerdir.

Diğer şart ve kriterlerle birlikte, kredi alacak kooperatiflerin (Kanun ve anasözleşmelerde belirtilen tüm vecibeleri yerine getirmesi şartı ile-madde 5) 600.000, - TL. ya kadar kredi verilebilir.

d) Orman köylüleri kalkınma fonu yönetmenliği:

Ormanların korunma ve genişletilmesinde, içinde veya bitişiğinde oturan köylülerin kalkınmasına katkıda bulunmak üzere, 6381 sayılı Orman Kanununa 1744 sayılı Kanunla eklenen ek 3. madde H. fıkrası gereğince düzenlenen yönetmelikte, yukarıdaki amaçla kurulmuş kooperatiflerin uygulayacakları projeye, finansman katkısında bulunma halinde (Kanun ve anasözleşmede belirtilen tüm yükümlülüklerini yerine getirmiş yasal muhasebe defterlerini usulüne uygun olarak tutmuş olması Madde 48—c) şartı konmuştur.

Yukarıda örnek olarak açıklamalarda bulunan kooperatifler dışında diğer tarımsal kooperatiflerde tüzel kişilikleri adına kredi ve yardım almaları halinde kredi ve yardım görecekleri yerlere

aynı şekilde düzgün ve usule uygun muhasebe düzeni uygulayarak bilânço çıkarmaları gerekmektedir.

III — DEVLETİN MUHASEBE DÜZENİNE YARDIMI :

1 — Kanuni Görevler :

Muhasebe düzeni ve tutulacak defterler için belirli kurallar 6762 sayılı Türk Ticaret kanunu 66-75 maddelerinde vergi usul kanunu defter tutma bölümünde (madde 111-226) ayrıntıları ile gösterilmiştir. Bu şartlara uyulmak suretiyle, Devletin Anayasa'dan aldığı yetki diğer kanunların verdiği görevle kooperatiflerin işleyiş ve gelişmesinde düzgün ve usule uygun bir muhasebe düzeni saptaması gerekmiştir.

Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri özellikle T.C. Ziraat Bankasının yardımı ile 40 yıllık bir geçmiş uygulaması sonunda, muhasebe sorununu halletmiş gelişmeleri ile atbaşı giden düzenli bir muhasebe kurmuşlardır. Bunlarla beraber, özellikle Tarım Satış kooperatiflerinde kooperatif muhasebecilerinin yıllarca açılan kurslarda eğitim görmek suretiyle yetiştirilmesi sonuca gitme ve başarı oranını yükseltmiştir.

Diğer Tarımsal kooperatiflerinin muhasebe düzeni bir sorun olmakla beraber bundan daha etkili ve gelişmeyi daraltıcı bir sorunda muhasebeci bulma ve çalıştırma sorunu olarak ortaya çıkmıştır.

Belirli kapasite ve nitelikte olmıyan değişik tahsil ve bilgi farkı görülen kooperatif muhasebecilerine muhasebe düzenini benimsetmek, uygulattırmakta ayrı bir sorun olmuştur. Bu şekilde çalışmakta olan kooperatiflere, yarayışlı bir muhasebe yönetmeliği çıkarma olanağı henüz bulunamamıştır.

2 — Muhasebe Yönetmeliği :

1163 sayılı kooperatifler kanununa göre kurulan kooperatiflere uygulamak üzere, bu kanunun 89. maddesine göre 28/11/1973 tarihli resmî gazetede yayınlanan Ticaret Bakanlığının hazırladığı (Kooperatifler, Kooperatif birlikleri, Kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Millî Kooperatifler Birliği Muhasebe Yönetmeliği) yayın tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelik hazırlanmasında Vergi Kanunu hükümlerine tamamen uyulmuş, konu ve düzenin detaylarına fazlaca inilmiş, kanunların zorlu kıldığı defter ve belge kullanmalardan daha fazlası yönetmelikle kooperatiflere yüklenmiştir. Bunların bir kısmının, özellikle tarımsal yönlü ve geniş çaplı proje uygulamayan kooperatiflerce uygulanmasına olanak yoktur. Hesap plânının çok detaylı ve karışık düzende olması Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri muhasebe düzenine benziyecek şekilde hazırlanmasıyla uygulama görmediği de bir gerçektir. Nitekim yönetmeliğe eklenen hesap plânının kullanmanını zorunlu olmadığı kooperatifler bünyelerine uygun şekilde değişiklikler yapabilir. Kaydı konulması ile kooperatiflerde hesap plânı birliği ve yönetmeliğin bu konuda zorunlu yaptırma gücü ortadan kalkmış, açıkcası yönetmelik gibi diğer kanunları karşısındaki kuvvetini kaybetmiştir.

Yönetmelik 6 bölüme ayrılmıştır :

Birinci Bölüm Tutulacak kanuni, diğer kanuni ve yardımcı defterlerden yevmiye defteri, Defteri kebir, envanter defteri, Genel kurul karar defteri, yönetim kurulu karar defteri, ortaklar defterleri ile, kasa defteri, stok giriş çıkış defteri, demirbaş defteri kıymetli evrak defteri, gelen giden evrak defterlerinin tutulma şekilleri, hesap dönemi yer almaktadır.

İkinci Bölüm : Kanuni defterlerin notere tastik şekli.

Üçüncü Bölüm Kayıt nizamında defterlerde riayet edilecek husular,

Dördüncü Bölüm : Muhasebe ile ilgili belgelerden tahsil, te-diye, mahsup fişleri, makbuz, çek, faturalar, parekende satış bel-geleri, gider pusulası, mustahsil makbuzu, ücret bordrosu,

Beşinci Bölüm : Defterlerin, müsbit evrakın saklanma mecbu-riyeti ve müddeti,

Altıncı Bölüm : Hesap plânı ve hesap açıklamaları, hesap grup-larını gösterir tablolar ve ana hesapları gösterir tablolar bulun-maktadır.

3 — Hesap Plânı :

Hesap gruplarını gösterir tabloda, hesap plânı çatısına göre hesaplar 10 gruba ayrılmaktadır.

I — Grup : Devamlı Kaynaklar.

II — Grup : Mali hesaplar.

- III — Grup : Stoklar.
- IV — Grup : Üçüncü şahıs hesapları.
- V — Grup : Sabit kıymetler.
- VI — Grup : Giderler hesabı.
- VII — Grup : Gelirler hesabı.
- VIII — Grup : Sonuç hesapları.
- IX — Grup : Mutavassıt hesaplar.
- X — Grup : İstatistik hesapları, olarak görülmektedir.

Bu nedenle, her kooperatif türüne göre ayrı ayrı hesap plânı hazırlamak ve özellikle bu kooperatiflerin üst örgütleri kanalıyla hesap plânı birliğine gidilmesi gereği doğmaktadır .Aksi halde her kooperatif istediği şekilde hareket ederse belirli tip bilânço örnekleri de elde etme olanağı bulunamamış olur.

Yönetmelikten sonra, köy kalkınma kooperatifleri için hesap plânı taslağı hazırlanmış buna göre 2 yıldır Köy İşleri Bakanlığı tarafından gerek uygulama gerek eğiti m hizmetlerinde ve gerekse devlet yardımları için istenilen bilânçolarla genellikle buna uyulmaktadır.

Orman Köyleri Kalkınma Kooperatifleri ile Tüketim Kooperatifleri içinde tip hesap plânı hazırlanmıştır.

4 — Muhasebeci yetiştirilmesi ve çalıştırılması :

Tarımsal kooperatiflerde önemli sorunlardan birinin muhasebeci bulma ve bunların çalıştırılma şekli olduğu belirtilmişti.

4.1 Yürürlükteki kanunlar ve mevzuat, defter tutma mükellefiyet ve sorumluluğunu yönetim kurulu ve ilgili memurlara yüklemiştir. Vergi usul kanunu ancak vergi cezalarından doğan kusur ve suçlarda; muhasebecilerin belirli oranda suça katılacağını ceza göreceğini hükme bağlamıştır. (Madde: 346-347) Buradaki ceza, hileli vergi suçu veya vergi kaçakçılığından doğan cezalardır. Ayrıca vergi kesmekle görevlendirilen memuru, (Bunun kooperatif muhasebecisi olduğu kabul edilirse) yine V.U.K. madde 11.e göre sorumlu tutmaktadır.

4.2 1163 sayılı koop.ler kanunu 62. madde yine defter tutma ve bilânço çıkarmada muhasebecileri suçlu görmekte, ceza vermektedir.

Buradaki temel sorun, kooperatiflere alınacak ve çalıştırılacak kooperatif muhasebecilerin yönetim kurulu ile muhasebeci arasında yapılacak anlaşma ve bu anlaşma içinde görevlerin ve bu

görevlerden doğacak sorumluluğun belirtilmesi, gereğidir. Anlaşma buna göre yapılmalıdır. Muhasebeci ve yapacağını, ne ile sorumlu olduğunu bilmelidir. Bu husustaki kanuni mükellefiyete yönetim kurulu da riayet etmelidir.

Başka şekilde çalıştırılacak muhasebecilere, mükellefiyet ve sorumluluk yüklemek olanak dışı olacaktır. Uygulamada görüldüğü gibi yukarıda belirtilen anlaşmalarla çalışmayan ve ehil olmayan muhasebecilere sorumluluk getirmemiştir.

4.3 Tarımsal kooperatiflerin pek çoğunda ancak devletin mürakabesi veya yardım göreceği zaman kooperatifler muhasebe mükellefiyetini hatırlamakta ve yerine getirmektedir. Geçici muhasebeci ve eli yazı tutan biraz muhasebeden anlıyan kimselere defterleri tutmaktadır. Bazan şehir ve kasabalardaki muhasebe bürolarına hemen defterlerini doldurtmakta, bilanço çıkartıp ilgili yerlere bunları götürmektedirler.

4.4 Tarımsal kooperatiflerin muhasebeci çalıştırma şekli belirli bir düzene konulamamıştır. Bilanço esasına göre tutulacak çok yönlü ve tür defterlere belirli konularda uygulanacak projelerin işletme ve maliyet hesaplarını çıkaracak düzeyde muhasebeciler köylerde ve kooperatif merkezlerinde çalışmak istememektedirler. Yüksek tahsilli ve yetişmiş muhasebeciler şehirlerde görev almaktadır. Özel anlaşmalarla kooperatife bağlanan muhasebeciler, geleceği için garanti göremediği yöneticilerin sorumluluk bilgilerinin eksikliği gibi nedenlerle çalışıp görevi bırakmakta veya bırakılmaktadır.

4.5 Kooperatif muhasebecilerinde belirli bir oranda genel kooperatifçilik bilgisi bulunmalıdır. Bir muhasebeci kooperatifin ne olduğunu çalıştığı işlem yaptığı kimseleri bilmesi gereklidir.

Muhasebeci çalıştığı kooperatifi iyi tanırsa ilgi duyar ilgi duyarlsa iyi tanır, tanıdıkça yardım oranı artar. Kooperatif ilkelerini risturnu, hangi şekillerde vergi kesilip ödeneceğini bilmeli yöneticilerle düzgün ilişki kurmalıdır. Bu kooperatiflerin en büyük sorununu kaliteli göreve bağlı, devamlı kooperatif merkezinde oturacak muhasebeci bulmasıdır.

4.6 Tarımsal kooperatifler, kuruluşlarında proje uygulama safhasında mali yönden çok zayıftırlar. Bunların muhasebecilere ilk devrelerde ödeyecek paraları da bulunmamaktadır. Bu sorunda kooperatif üst örgüt ve Devlet yardımları ile halledilmesinde fayda vardır. Tarımsal kooperatiflerin iller düzeyindeki birlik-

leri bütün Türkiye'de tamamlamadığı gibi kurulan birlikler de kooperatifler için, 1163 sayılı kanunun öngördüğü eğitim hizmetleri ve yanında, muhasebe yardımı yapması henüz şekle bağlanmamıştır. İl Merkezlerinde kurulacak muhasebe organizasyonu ile bir kısım kooperatiflerin gelişinceye kadar defterlerinin birlik merkezinde tutulması mümkündür.

Ayrıca birlikler ve merkez birliği (Köy-Koop.) tarafından kooperatiflere yapılması gereken eğitim hizmetleri içinde muhasebe eğitimine önem verilmesi gerekmektedir.

Devletin bu hususta üst örgütlere maddi, manevi her türlü yardımını bu arada para, öğretmen, eğitim araçları, eğitim yerleri yardımında bulunmasında gereklidir.

4.7 Kooperatiflerin muhasebecilerinin yetiştirilmesinde, Devletin direkt görevi yoktur. Yürürlükteki 1163 sayılı kanunda özellikle Köy İşleri Bakanlığının böyle bir görevi yoktur. Ancak Köy İşleri Bakanlığı, 5 yıllık kalkınma plânlarında ve kendi görevleri içinde tarımsal kooperatifleri desteklemekte, proje, hibe, kredi yardımları yapmaktadır. Elbette bu yardımların kooperatiflere etkili olması için kooperatif yönetiminin ve bu arada muhasebe düzeninin ehil ellerde olması gerekir. Bu bakımdan Bakanlık yardım götüreceği kooperatifleri idari, mali, hukuki, muhasebe durumlarının yerinde olması için bir kısım tedbirleride alması gerekir. Muhasebeci yetiştirilmesindeki bakanlık yardımları bundan doğmaktadır.

Köy İşleri Bakanlığı 1970 yılındanberi açmakta olduğu (Genel kooperatifçilik, mevzuat ve muhasebe) kursları ile tarımsal kooperatiflere yardımda bulunmuştur. Bu arada pek çok muhasebeci de yetişmiştir. Ancak bu kurslar da müddet, imkân ve müeyyide bakımlarından eksik kalmaktadır. Ekseriye ilk okul mezunu olan kimselere bir, bir buçuk ay gibi sürelerde kooperatifçilik ve muhasebe bilgileri vermek olanaksızdır. Yetişenler arasında kooperatiflerde çalışma şekli de belli bir düzene konmadığı için, kooperatiflerde çalışanlarda anlaşmazlıklar çıkmaktadır.

Üst örgütler, kanunda belirtilen eğitim hizmetleri gelişerek üzerine alacağı süreye kadar Bakanlığın muhasebe eğitiminde hizmetlerini devam ettirmesi faydalı olacaktır.

4.8 Yukarıda belirtilen muhasebeci konuları genellikle köy kalkınma kooperatiflerine ait sorunlardır. Aynı Bakanlıkta bulu-

nan Toprak-Su Kooperatifleri için, Bakanlık Toprak-Su Genel Müdürlüğü kanalıyla eğitim hizmetlerini yürütmesi gerekmekte bu konuda bir kısım eğitimler yapılmaktadır.

Aynı durumda Orman Bakanlığı Or-Köy Genel Müdürlüğü tarafından (Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri) nin kuruluş, gelişme ve destekleme yardımları arasında daha fazla önem kazanması gereken kooperatif yöneticilerinin eğitimini yürütmesi icap etmektedir. Bu konuda çalışmalar yapıldığı da görülmektedir.

beciya

TOPRAK VE REFORM KOOPERATİFLERİ ORGANİZASYONU TOPRAK REFORMU KOOPERATİFLERİ (*)

Dr. Cemil KIVANÇ

Toprak dağıtımının ekonomik ve ayrıca sosyal yönlerden neticesiz kalkınmasını önleyen işletmelerdir. Yeni toprak sahipleri artık birer küçük işletme olmuşlardır. Önceleri sadece işçi olan bu iktisadi birimler şimdi belli bir üretim plânı uygulamak ve ayrıca doğrudan doğruya piyasaya girerek rekabet şartları altında istikrar kazanmak için uğraşan işletme sahipleridir. Ancak işletme ekonomisi esaslarına göre hakim olan görüş, çeşitli sebeplerden dolayı ki bunlar üzerinde durmak konumuz dışıdır, bu yeni işletmelerin, başka bir ifade ile yeni müteşebbislerin, serbest piyasada başarılı olamayacakları, üretim unsurlarını optimal bir üretim fonksiyonunun da koordine edemeyecekleridir. Bu görüş toprak ve tarım reformu kooperatiflerinin dünya uygulamasındaki tecrübeler ile desteklenip genelleşmiştir.

Kendisine toprak verilerek işletme haline getirilen ekonomik birimler için, tek yol, kooperasyona girişmek, yeni bir organizasyon yaratmaktır. Bu durumda akla gelen soru şöyledir; T R K'leri nasıl bir organizasyon yaratmalıdırlar ki ortaklarını müşterek hedeflerine en emin bir şekilde ulaştırıp, ekonomik gelişmelerini gerçekleştirebilirler?

(*) Yazıda kısaca T.R.K.leri olarak geçecektir.

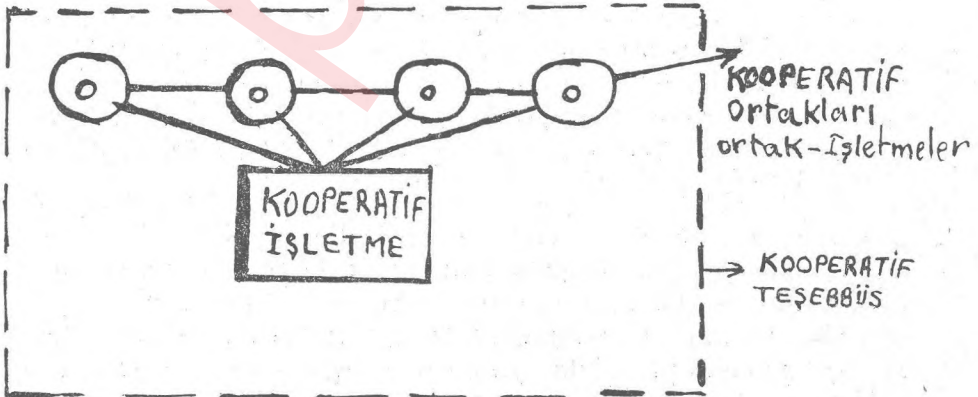
T.R.K.'leri için esas olarak iki kooperatif organizasyonundan biri muhtelif farklarla tercih edilir. Her iki organizasyon tipinden birine karar vermek, kooperatifin kurulduğu bölgede ortakların oluşturduğu grup bünyesini, ekonomik alışkanlıklarını, sosyal davranışlarını ve bölgenin ekonomik özelliklerini teferruatıyla inceleyen ilmi araştırmalar, neticesinde mümkün olabilir.

T.R.K.'LERİ İÇİN ORGANİZASYON MODELLERİ

I. Tamamlayıcı Kooperatifler Modeli :

Bu modelde ortaklar kooperatifin hem ortağı hem de müşterisi durumundadırlar. Ortak-Müşteri Özdeşliği esas olup, bu tip kooperatif için belirgin nitelik arzeder. Bütün kooperatif işletmelerinde yaygın olan tip budur. Ortaklar ve Kooperatif İşletme hep beraber müştereken bir teşebbüstür (Şekil: 1).

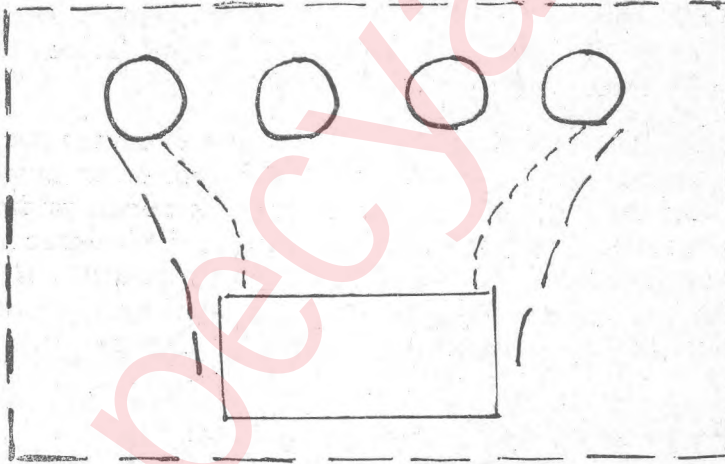
Ortak işletmeler üretim, hatta pazarlama faaliyetlerinde tamamen bağımsızdırlar. Her işletmenin yönetimi bizzat kendilerine aittir. Kooperatif İşletme'den ancak belirli ekonomik yardım alır, destek görürler. Tüm ortakların ana gayeleri ferdi ekonomik durumlarını geliştirmek, gelir seviyelerini yükseltmektir. Kooperatifi teşebbüs bu gaye ile ortaya çıkmıştır, dolayısıyla buna hizmet etmelidir ,aksi halde başarılı bir işletme sayılamaz.

(Şekil : 1)

Kooperatif işletmenin yönetimi, ortaklarca kendi aralarında seçilen yani yine ortak olan kişilerle yürütülür. Dışarıdan ücretle alınan teknik kadro ayrıca yönetim (Management) faaliyetine katılır. Esasen genel kooperatifçilik teorisinde Yönetim denince yönetim kurulu, Müdür ve denetçilerin meydana getirdiği grup anlaşılmaktadır. Bu bakımdan ortakların tümü ancak genel kurul toplantılarında kararlara, başka bir ifade ile yönetime iştirak ederler. Bunun dışında sadece kendi bağımsız ferdi işletmelerini yönetirler.

Üretim faaliyetleri için ihtiyaç duyulan girifler için kooperatif işletmenin müşterisi olan ortaklar, ürettikleri malın pazarlanması halinde, kooperatife satıcı durumdadırlar. Bu halde müşteri olan Kooperatif işletmedir. Bu tip münasebetleri daha açık izah için (Şekil: 2) yi kullanabiliriz.

(Şekil : 2)

Ortaklar ile kooperatif işletme arasındaki işbirliği münasebetleri, çizgili olarak işaret edilen huni şeklindeki alan içinde oluşur. Ayrıca her ortağın serbest piyasada alım-satım konularında serbest faaliyet gösterebileceği açıktır. Piyasadaki diğer firmalar ise kooperatif işletme ile rekabete girişerek bağımsız ortak işletmelerle iş münasebeti kurarlar. Serbest piyasa ekonomisi şartları ve esasları içinde en az maliyetle, en çok fayda sağlanmayı gözetmeleri her iki taraf içinde hareket noktası diye kabul edilmelidir. Bu hale göre Kooperatif İşletmenin başarısı, huninin genişlemesiyle doğru orantılıdır. Geniş bir huni, ortaklarla, kooperatif işletme arasında yoğun

iş hacminin mevcudiyetini ifade eder. Böyle bir iş hacmini sağlayabilmesi için Kooperatif İşletmenin piyasada diğer işletmelerle rekabette ve iş ilişkilerinde ayrıca başarılı olması gerekmektedir. Aksi hallerde kooperatif zayıf kalacak, ortaklarına karşı olan ekonomik geliştirme görevini yerine getiremeyecektir.

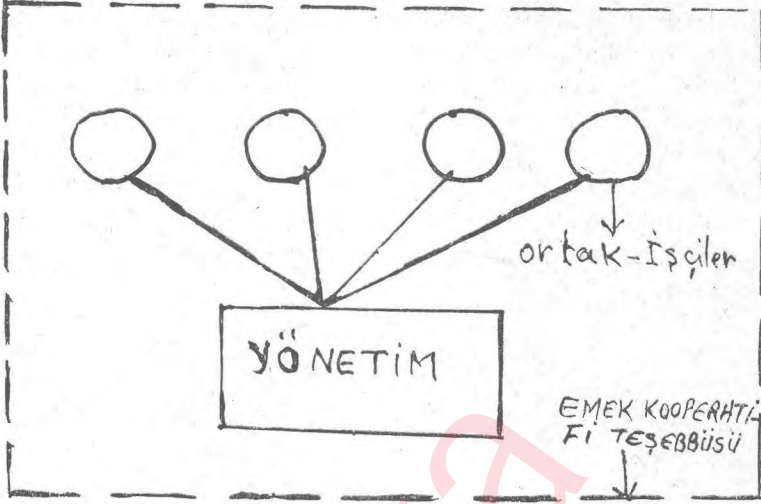
Genel Kooperatif İşletmeciliğinde son derece önemli olan bu husus, T.R.K.'nin bu modele göre organize edilmesi halinde tamamen geçerli, bir başarı kıstasıdır.

II. İşgücü Değerlendirme (Emek) Kooperatifi Modeli :

İşgücü değerlendirme kooperatifleri, ortaklarının esas itibarile işgüçlerini değerlendirmek gayesiyle kurulur. T.R.K.'leri için önemli bir model teşkil ederler. Bu tip kooperatiflerde ortaklar aynı zamanda işçi durumundadırlar. Teorik modelin gereği olarak yönetim tamamen tüm ortaklara (işçilere) aittir. Zira ortaklar yeni toprak sahibi kişiler olsalar dahi, bağımsız birer işletme olmayıp, kooperatif işletme içinde bütünleşmiş ortak - işçilerdir. Burada diğer modeldeki kooperatif işletme - ortak işletmeler münasebetleri (huni şekli) mevcut olmayıp, bir çok ortaklı müşterek mülkiyet halinde bütün işletme vardır. TRK, olarak bu işletme, üretim plânı, pazarlama gibi faaliyetleri yerien getirir. Kullandığı üretim fonksiyonları, ortaklarının toprakları, işgüçleri, sermayelerinden meydana gelir. Teşebbüs kooperatiftir, müştereken yönetilir.

Kısaca belirtmek gerekirse, bu tip kooperatiflerde, ortak grubu muayyen bir sayıya erişinceye kadar, daha doğrusu belli ölçülere göre küçük denebilecek bir grup olarak kaldığı sürece, yönetim tam demokratiktir, ortaklar, işçisi oldukları kooperatifin yönetimine doğrudan doğruya katılırlar. Zira işletmenin bütün faaliyetinin bizzat içindedirler. Bu noktada organizasyon ve grup teorileri söz konusu olacağından, tekrar modele dönmek faydalı olacaktır.

Bu tip bir TRK ortakları piyasa ile doğrudan doğruya münasebettedir. Başarısı, ortaklarının, işletme içinde ortak işçi olarak tam bir uyum içinde verimli çalışmalarına bağlıdır. Aslında (şekil: 3)'den anlaşılacağı gibi kooperatif olmıyan işletmelerden, piyasada çalışması yönünden bir fark yoktur. Bu kooperatif organizasyonda ana gaye ortakların işgücünü en yüksek derecede değerlendirmektir. Diğer modelde işletme sahibi olarak emeğinin plânlamasını bizzat yapan ortağa karşı, burada bütün plânlama ve

(Şekil : 3)

uygulama kooperatif işletmeye aittir. Ortak kendisine verilen toprağı muhtelif şekillerde, kooperatife getirerek, işgücünü de ayrıca kooperatife arz etmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, toprak dağıtımından sonra, emeğini değerlendirme yönünden de yalnız kalmaması için bu tip bir kooperatif organizasyonuna gidilebilir.

İzah etmeğe çalıştığımız her iki kooperatif modeli TRK'lerine örnek olabilir. Tercih etmeden önce ilmî araştırmalar yapıp, uygulamada en başarılı olabilecek tipi seçmelidir. Ancak toprak ve tarım reformu nasıl siyasî bir tercih konusu ise, bu seçme işi de bir siyasî karar sorunudur.

Türkiye'de bugün uygulanmak istenen TRK'leri her iki modele tam anlamıyla girmemektedir. I. Modelde ortaklar bağımsız birer işletme olup, kendilerinin ortak işletmesi durumundaki kooperatif işletmeden sınırlı sorumludurlar. Halbuki Türkiye'deki TRK'lerinde sınırsız sorumluluk vardır ki bu husus II. Modele daha çok uymaktadır. Aynı şekilde yine II. Modele uyan ürünlerin pazarlanmak üzere tamamen kooperatife teslimi esası geliştirilmiştir. Halbuki I. Modelde bağımsız olan ferdî ortak işletmeler, kooperatifin çalışmalarını, pazarlama yöntemlerini beğenmedikleri takdirde, serbest piyasa ile doğrudan doğruya bağlantı kurabilirler. Bütün bunlara rağmen Türk TRK'lerinin bağımsız küçük ortak işletmelerce kurulması esası kabul edilmiştir. Yani ortak işletme-

ler kooperatifte bütünleşmeyip, onun yönetimine dolaylı olarak katılmaktadırlar. (Genel kurul istisnası ile) Hangi organizasyon modelinin, uygulanmak istenen TRK'leri için daha başarılı olabileceği hususunda hem ekonomik hem de sosyal açılarından bir araştırma yapmadan hüküm vermek doğru olamaz. Zira, aslında sevk ve idaresi piyasa ekonomisi içinde, diğer işletmelere göre daha zor olan kooperatif işletmeciliği gelişmemiş ekonomilerin, daha da az gelişmiş bölgelerinde kurulan TRK'leri yine fazlasıyla güçlükler arzietmekte, organizasyonu için uzun tecrübeler, araştırmalar gerekmektedir.

peçya

KOOPERATİFÇİLİKTE EĞİTİM NEDEN ÖNEMLİDİR?

Kemal URAL
DPT. Uzman

Konuya girişte hareket noktası teşkil edebilmesi için, köyde duvar dibinde uyuyan bir insan düşünelim. Ve şu soruyu soralım:

Bu insan neden âtil ve hareketsizdir?

Dr. Spencer Hatch, «Fakirlik; ruhsal, zihnî, fiziksel, sosyal ve ekonomik yönleriyle bir bütündür» der. Bu düzeydeki insanlar, kendi kurtuluşlarını engelleyen bir tutum içinde bulunurlar. Bu durumdaki insanlar ferdiyetçi bir karaktere sahiptirler. Yeni ve yabancı her şeye karşı güvensizdirler. Onlarda durumlarını iyiye götürmek için bir anlayış, istek ve işbirliği ruhu uyanmazsa köklü ve devamlı bir reform yapılamaz. Bütün reformistler için en önemli mesele ve başarı, bu anlayış ve işbirliğini sağlayabilmektir. Çünkü **KENDİ KENDİNE YARDIM ETMEK İSTEMEYENE HİÇ BİR ÇABA GERÇEKTEN VE SÜREKLİ OLARAK FAYDALI OLAMAZ.**

Hareketten alıkoyan etkenlerin başında ümitsizlik gelir. Verilen örnekteki insan, onun için hareketsizdir. Şartlar onu etkiliyor, ihtiyaçları onu tazyik ediyor; fakat o çaresizliğin ve ümitsizliğin kucağında kalmıştır.

Bu insanı hangi sihirli kudret ışığa çıkaracak? Besbelli ki onun bir şeye ihtiyacı var. Lokomotifine harekete getiren buhar gibi bir şeye. Sevgiye, heyecana, ümide, güvene...

Fakat bunu kim yapacak?

Konuyu mücerretlikten kurtarmak için, seneler öncesine, Köy-İşleri Bakanlığı, Kooperatifçilik Dairesinde çalıştığım günlere dönmeliyim:

İşte bakınız. Amasyanın Taşova ilçesine bağlı 178 haneli Balıca köyü.. Hane başına ortalama 23 dekar arazi düşmekte, birçok aileler ihtiyaçları olan tahıllı bile çıkaramamakta ve köylüler çok güç hayat koşulları içerisinde mücadele etmektedirler.

Yıl 1961... Köyden, köyün ve köylünün bu durumunu gören, izdirabını yaşayan ve buna çare aramakta olan bir lider çıkıyor. Bu lider o köydedir ve o köyde öğretmenlik yapmaktadır. Kooperatifçilik konusunda bilgisi vardır, araştırma yapmaktadır ve kuratıcı fikrin «Kooperatif» olduğuna inanmaktadır.

Mehmet Önder'in, kooperatifin kurulabilmesinde lüzumlu ortamın hazırlanması için ne kadar çalıştığını tahmin edersiniz? Tam iki yıl..

Tam iki yıl, bu önder, köylüsüne kooperasyon ruhunu aşılarmış ve ancak bir kooperatif kurmak suretiyle içinde buldukları güç iktisadi şartları yenebilecekleri fikrini onlara empoze etmiştir.

Yılmak ve usanmak bilmeyen bu çalışmalar semeresini vermiş; ve bu ruh, tıpkı bir ağacın kuru dallarına ilkbaharda suyun yürümesi gibi, kaderine küsmüş ve ümidini kaybetmiş insanları uyandırıp harekete getirmişti.

İşte.. Duvar dibinde uyuyan bu köyün insanında, toplum kalkınmacıların her zaman arzu ve ifade ettikleri değişme başlıyor. Köy, taze bir iştiaqla uyanıyor ve doğruluyor. Nihayet bir sabah köyde özlenen güneş doğuyor, ve bir satış mağazası ile kooperatif, köye ilk müjdesini getiriyordu.

Rica ederim, ona basit bir dükkân nazarıyla bakmayınız. Bu, köylüyü borçtan kurtaran ve onlara ekonomik hürriyetlerini kazandıran ve kooperatifin ne olduğunu tatbiki olarak anlatan bir ocak, bir ekoldür.

Esas mesele bundan sonra başlar... Kooperatif paraya muhtaçtır.. Evet, yaşaması ve faaliyetini devam ettirebilmesi için kooperatif paraya muhtaçtır.. Hiçbir müessesenin ve devletin kendisine yardım elini uzatmadığı ve uzatamadığı bir mevsimdir bu..

Bu anda ne oluyor biliyor musunuz Hiç tahmin edemediğiniz bir şey! Köy kadınları (Bunlar kooperatifin üyesidirler) boyunlarındaki altınları çıkarıp kooperatife veriyorlar.

Hareket ve davranışlarımız, duygu ve düşüncelerimizin bir görüntüsüdür. Altınını kocasından bile esirgeyen köy kadınının bu fedakârlığı kooperatif için yapabilmesinin çok derin manası ve değeri vardır.

Kooperatif eğitiminin amacı, üyelerine işte bu ruhun kazandırılmasıdır.

Mehmet Önder isteseydi bu kooperatifi iki ay zarfında da kurabilirdi. Fakat o böyle yapmamış, kooperatifi kendisinin değil, köylüsünün kurmasını tercih etmiştir.

Köylü bugün artık gözüyle görüyor. Kendine, birbirine, kooperatifine güveni ve sevgisi o kadar artmış ki, bu sevgi ve güvende muhtaç olduğu bütün kudreti buluyor ve her güçlüğü bu kuvvetle yeneceğine inanıyor. Üyeleri bu ruhu kazanmış, bu fedakârlık şuuruna ulaşmış bir kooperatif ölür mü? Hayır, ilelebet yaşar.

Bu müsbet örneği gördükten sonra, sadece formaliteleri ikmal edilerek kurulmuş olan bir kooperatifin Balıca örneği yanında ne kadar anlamsız kaldığını göstermek için, sizlere başka bir kooperatiften bahsedelim istiyoruz. Denetlemek amacıyla o devrelerde gidip gördüğümüz ve yakından tetkik etmek fırsatını elde ettiğimiz bu kooperatif Orman Köylerini Kalkındırma aracılığı ile kurulmuş olan «Kastamonu Orman Köyleri Küçük El Sanatları Kooperatifi» dir.

Dairenin bir atelyesi vardır. Burada kooperatif ortaklarına verilecek iş, modellere göre, kaba olarak kesilip hazırlanmakta, ortaklar ise aldıkları aksamı eğeleme ve zımparalama gibi ince teferruatını yerine getirmek suretiyle hazırladıkları işleri, adı geçen daireye teslim ederek paralarını almaktadırlar.

Bakanlık, Ankarada bir de satış mağazası açmıştır, bu mamullerin satışını da yapmaktadır.

Dıştan bakıldığı zaman manzara çok güzel ve ilgi çekici değilmi Fakat durum gerçekten öyle midir?

Köylerde yaptığımız tetkikte gördük ki, kooperatifin ne olduğunu bilen bir kişi yoktur. Ve kim idare heyeti azasıdır, kim denetleme kurulu üyesidir, bilinmemektedir. Ortaklardan herhangi bir

sorumluluk duygusu da yoktur, ve köylü bu kuruluşun bizzat sahibi olduğundan da habersizdir.

Kooperatif kavramı olarak ortakların kafasında sadece bir daire adı vardır, ve kendisinin fonksiyonu, sadece imal ettiği sepeti daireye teslim edip parasını almaktan ibarettir.

İşin en hazin tarafı, kendilerine bu kadar imkânlar hazırlanan, avantajlar sağlanan kooperatif üyesi köylüler, hiçbir şeyin farkında değiller.

Aksine, bizden şüphe ve tereddüt içinde soruyorlardı :

— «Bey, bizden üç liraya alınan mal, Ankara'da kaçta satılıyor?»
Görülüyor ki, köylü bu konuda aydınlatılmamış ve kooperatifin temeli olabilecek itimat ve güven sağlanamamıştır (*).

Sadece devletin geniş, maddi müzaharetinin kooperatiflerin gelişmesinde etkili bir faktör olamayacağını, hatta sağlanacak imkân ve desteğin, üyelerin sorumluluk duygusundan uzaklaşması şeklinde zararlı bir sonuç doğurabileceğini (bu örnekte görüldüğü gibi) ifade etmek ve taşıma su ile değirmen döndürmenin kooperatif demek olmadığını ve olamayacağını da belirtmek gereklidir.

Şu husus bir gerçektir ki, kooperatif teşebbüslerinde paraca yardım görmek ekseriya batmanın sebebidir. Fedakârlık etmek, zahmet çekmek, ve kendine güveni geliştirmek her zaman için başarının kuruluşunda kuvvetli bir etken olmuştur.

Şu kadar yıl önce Şulze Deylicin kooperatifçilikte devlet yardımının karşısında olmasının hikmetlerinden birisi de verilen örnekte görüldüğü gibi tezahür etmektedir. Yardım, insiyatif tedrici surette kooperatiflere kazandırılmak suretiyle yapılmalı ve kooperatifler devletin yardımı ve ilgisi kesildiği anda hiç bir iş yapamıyacak bir duruma düşürülmekten korunmalıdır. Bu ise ancak eğitimle sağlanabilir.

Eğitim çalışmalarının üyeler yönünden başlıca amacı, kooperatifçiliğin onların dışında, onlara hizmet etmek için kurulmuş bir organizasyon olmayıp, kendi işleri olduğu ve kooperatifin başarısının ve gelişmesinin onlara bağlı olduğu duygusunu canlı tutmaktır.

Kooperatif ortakları arasında sağlam bir dayanışma, itimat, iş ve inanç birliğinin sağlanması ve kooperasyon ruhunun yerleşmesi gereklidir.

(*) Tespitimiz o yıllara aittir, günümüzü hedef almamaktadır.

Bu hususu İsveç Kooperatifçilik hareketinin bir temsilcisi «H. Elldin» Uluslararası bir kooperatifçilik toplantısında şöyle ifade etmiştir :

«Şayet yeniden bir kooperatif kurma durumunda bulunsaydık da hiç sermayemiz olmadan fakat aydınlanmış üyeler ve personel, ya da büyük bir sermaye ile fakat bilgisiz üyelerle bu işi yapmak şıklarından biri karşısında olsaydık, tecrübeler bize, bunlardan birinciyi seçmemizi emrederdi.»

Kooperatif üyelerinin eğitimine verilen önem, bundan daha kuvvetle ifade olunamaz.

Eğitim, yalnız yeni kurulmuş kooperatifler bakımından gerekli değildir. Eskiden kurulmuş kooperatifler için de bunun önemi büyüktür. Hatta bu önem, kooperatif büyüdükçe ve üye sayısı çoğaldıkça daha da artar.

Bilindiği gibi, kendilerinden bir şey vermeyip te başkalarının çabasına güvenme eğiliminde olan ve güç zamanlarda sadakatsızlık gösteren insan tipleri, içinde buldukları organizasyonlar için her zaman zararlı olmuşlardır.

Kooperatifler şahıs birliğidir. Kuvvetini sermayeden değil, her şeyden önce şahısların birleşmesinden alır. Ve kooperatifler, üyelerinin kendisiyle muamelesi nisbetinde büyür, gelişir, kuvvetleşir. Kooperatif üyeliği sebat ister, gayret ister, fedakârlık ister. Kooperatif şuur ve inancı yerleşmeyen üyeler, piyasada bir kuruş fazla fiat bulsalar hemen dışarı satmakla, aksi olunca da piyasadan toplayıp kooperatife vermekle kooperatife zararlı olurlar.

Kooperatifi gerçek manasına sahip kılabilme ve uzun ömürlü sonuçlar alabilmek için «Kooperatifçilik Ruhu» nun gerçekten daima canlı tutulması gerekmektedir.

Kooperatif, esas unsuru insan olan bir ekonomik hareket olunca, etki aracının eğitim olacağı zaruri ve tabii olarak ortaya çıkar.

Eğitim işinin, yurdumuz koşulları itibariyle, üyesi ve yöneticisiyle tüm olarak ele alınması, olumsuz örneklerin kooperatifçiliğimizi olumsuz olarak etkilemesini önlemesi bakımından gereklidir.

Kooperatif üyelerinin cebine mümkün olduğu kadar fazla paranın girmesi amaç değil, araçtır. Ve kooperatif üyelerinin aldıkları para veya kredileri bilgisizlikleri ya da alışkanlıkları sebebiyle heder etmemeleri esastır. Problem, şümüllü plânlama tekniği içe-

risinde düşünülecek olursa, büsbütün önem kazanır. Meselâ, üyeler eğer toprak strüktürü, sağlığı, ayrıca gübreleme ve sulama (özet olarak bitki, su, toprak ilişkileri) hakkında bilgi sahibi olmazlarsa, kurulmuş bir sulama kooperatifinin başarı şansı bulunamaz.

SONUÇ :

Konuya hangi yönden bakılırsa bakılsın, eğitimin ehemmiyeti açıkça görülmektedir.

Ekonomik organizasyonla sosyal organizasyonun iç içe bulunması ve birlikte gelişmesi zorunluğu vardır. Esas unsur insandır. En önemli ve acil iş kooperatif açmak değil;

- a) İşin avantaj ve şartlarını kavramış,
- b) Kooperatif prensiplerini bilen, kooperatif bünye ve metodlarına aşına,
- c) Kooperatif faaliyetlerinin imkân ve sınırlarını tayin edebilen,

insanlara ihtiyaç vardır. Bunlar, ellerine aldıkları işi başarı ile sonuçlandıracak şekilde yetişmişlerse, çevrelerine hakim olmanın, çevre imkânlarını kullanmanın, böylece halkın ihtiyaçlarına cevap vermenin yolunu bulacaklardır.

Charles Gide diyor ki : «Halk kendi taciri, bankacısı, sigortacısı, alacaklısı, işvereni olunca, bu ödevler için gerekli bilgi ve inançla donanmak gerekir.» Burada dikkat edilirse Charles Gide «Bilgi ve inançla» tabirini kullanıyor, daha doğrusu «bilgi» ve «inanç»ı birlikte ifade ediyor. Gerçekten bilgi kazandırma; karşılıklı yardımlaşma ve demokratik ruhun işlenmesi kadar önemli değildir. Bu espri içerisinde kooperatifçilik eğitimi, kooperatif hareketlerin en büyük karakteristiği olmaktadır.

İlk kooperatiflerin kuruluşu eğitimsel esaslara dayanmıştır. Rochdale öncüleri de küçük dükkânlarını açmadan önce uzun bir zaman eğitim ile meşgul olmuşlardır.

Kooperatifçilik bir idealdir.

Ruhu, bu ulvi ideal ve ateşle yanan kooperatifçilerin yetişmesi dileyelim.

Kooperasyon, halkın aklında ve kalbinde başladığı an kooperatif harekette başlamış demektir.

KANADA ESKİMOLARI İLE KIZIL DERİLİLERİ ARASINDA KOOPERATİFÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ

Yazan: Aleksandrs Sprudz

Çeviren: Şimşek ARMAN
Zir. Yük. Mühendisi

14 yıl önce Kuzey Kanada'ya «Kooperatifçiliği Geliştirme Memuru» olarak atandım; Benden beklenenler aşağıdaki konuları kapsıyordu;

- 1 — Kooperatiflerin ve kredi birliklerinin geliştirilmesi,
- 2— Seçilmiş ve atanmış kooperatif ve kredi birlikleri memurlarına görevleri hususunda yol göstermek,
- 3 — Kooperatiflerin örgütsel ve yönetsel sorunlarının çözümlenmesinde yardım etmek,
- 4 — Kooperatifçiliğin geliştirilmesi amacını taşıyan toplum kalkınması projelerinde kooperatif ortakları ve yerel halk için eğitim programları hazırlanması ve uygulanması hususlarında yardım etmek,
- 5 — Kooperatifçiliğin geliştirilmesi için uygulanacak projelerin yapılabilirlik araştırmalarının ve değerlendirilmelerinin yapılması,
- 6 — Genel olarak kooperatiflerle ilgili teknik konularda danışmanlık yapmak,

Yeni görevim, Kuzey Kanada'da bu konularda başarılı olma; daha önemli ve müstesna olanı bugüne kadar Kanada'nın diğer tarafları ve dış dünya ile çok sınırlı ilişkileri bulunan Eskimolar ve Kızılderili halk arasında olma.

Kuzeyde Kanada Devletinin çalışma amaçlarından birisi, halkın ekonomik, sosyal ve siyasal kalkınması idi. Bundan dolayı kooperatifçilik kalkınma programlarının hedeflerinden bazıları şöyleydi;

1 — Kuzeyin ekonomik kalkınmasının doğrudan ve tam olarak sağlanması için kooperatifçiliğin geliştirilmesi vasıtası ile halkın teşvik edilmesini sağlamak,

2 — Kooperatifçilik, kooperatif organlarının görevleri, genel ve teknik bilgiler ile ekonomik faydayı artırma hususlarında tam olarak anlamayı sağlayabilmek için ortaklar, yönetim kurulları ve müdürler için eğitim programları düzenlemek,

Sık sık tekrarlanarak ifade edildiği gibi; kooperatif kurmak için istek halktan gelmelidir. Şüphesiz bu, kooperatifçilik hakkında bilgi sahibi olmak fırsatını elde etmiş ve ilgisi devam eden halk için değerli bir ifadedir. Bir kimse bazı şeyler için etki altında bırakıldığı veya en azından onların hakkında anlatıldığı zaman bir ilgi veya istek gösterebilir. Çok uzun yıllar siyasal ve sosyal konulardan uzak kalmış bulunan Eskimolar kooperatifler hakkında tam olarak bilgisiz bırakılmışlardır. Diğer bir ifade ile biz kalkınan halk ve toplumlarla ilgilenmeye mecburduk; ve onlar, ekonomik gelişme için önceden gerekli olan bilgi ve becerilere sahip değildiler.

Gelişme ve kooperatifçilik eğitimi, eğitim, gezerek görme ve ticaret dünyasında iş yapma hususlarında halkın bazı ana bilgilerle donatılması esasına dayanır. Bu durumda başlangıçta, halka kooperatif bilgisinin verilmesi için bir dayanak olarak hizmet görecek olan genel bilgileri belli bir düzeyde vererek hemen hemen sıfır noktasından hareket edilmesi gerekliydi. Bunun için de bizim bugünkü dilimizde genel olarak kullanılan sayısız basit terim ve anlamları açıklamak için bir yol bulmaya mecburduk. Bu iş ayrıca Eskimoların kendi dillerinde bazı kelimelerin bulunmayışı nedeniyle karışıktı. Bu durumda kooperatifçilik öğretim ve eğitimi gayretlerinin üç genel hedef grubunda toplanması gerekliydi.

Birinci Hedef :

- Ortaklar
- Yönetim Kurulu Üyeleri
- Müdür ve elemanları
- Halk ve gençlik

İkinci Hedef :

- Yönetici memurlar, danışmanlar, Devlet memurları, kooperatifçiliğin geliştirilmesi ile ilgili diğer kurumların elemanları,

Üçüncü Hedef :

— Kooperatif programlarına doğrudan veya dolaylı etkiye sahip olan kimseler,

Bu görevlerin başarılması için değişik hareketler, yöntemler ve yaklaşımların kullanılacağı açıktır. Bilgi sahibi olmadığımız durumu anlamaya ve değişik bir kültür için değerlendirme yapmaya ve bunun yanında yeniden öğrenmeye ve yeniden ayarlamaya istekli olmaya mecburduk.

Bugün hazır olan beceriler ve anlama düzeyi dolayısıyla daha hızlı bir kalkınmanın başarılacağı bilinmelidir. Yalnızca kazanılan saf bilginin de yardımcı olamayacağı açık bir gerçektir. Kişinin günlük yaşantısı ile ilgili bütün unsurların ve davranışların birleştirilmesi gerekiyordu ve bunu başarmak için en iyi yol yaparak öğrenme ve gerçekte faaliyet ile ilgili olmak gerekiyordu.

Arctic bölgesindeki tecrübelerimize göre ön ekonomi safhasında bulunan halk ile ilgilenildiği zaman en iyi hazırlık proje yaklaşımıdır. Proje, ilk olarak yerel tabii ve insan kaynakları, var olan faaliyetler ve yerel toplumun ihtiyacı bulunan becerilerin incelenmesi hususlarını içinde bulundurur. İncelemeyi, mümkün olan ekonomik faaliyetlerin değerlendirilmesi izler. Sonra Devletin teminatı altında özel bir faaliyeti başarmak için plânlanmış öneriler (balıkçılık, ayıbalığı avcılığı, kerestecilik, elsanatları v.b.) ilgili topluma kabul veya red için sunulur. Pek çok şeyin bilinmediği ve henüz projenin yapılabilirliği ispatlanmamış bir durumda deneme safhası için parasal sorumluluğu Devlete bırakmak en iyisidir. Daha sonraki safhalarda doğrudan yapılan yardım, toplumun doğrudan sorumluluğunda olan faaliyetin uygulanmasının yavaşlamasına yol açar, bu yavaşlamayı önleyebilmek için daha çok yaygın ve daha uzun eğitim çalışmasına ihtiyaç vardır.

Bu proje yaklaşımı, ele alınan faaliyetin yapılabilirlik ve ekonomik ömrü ile sorunların çözümlenmesine ve en iyi destekleme düzenlemelerinin yapılması hususlarında karar verme fırsatını verir. Kalkınma görüş noktasından aynı şekilde önemli olarak bu proje yaklaşımı, halka yeni beceriler elde etmek yeni toplum içi ilişkileri öğrenmek, iş alışkanlığını kazanmak, önceden bilinmeyen amaçlara ulaşmak fırsatlarını sağlar. Deneme safhası aynı zamanda kuvvetli önderlerin ve yöneticilerin tanınmasında kullanılır. Bu safha, özellikle kooperatif gibi bir iş girişimi fikrinin tanıtıldığı ve

diğer kurum ve örgütlerle ilişkisinin düzenli olarak açıklandığı zamandır. Bu toplum kalkınmasının zaman tablosu tamamen halkın kendi elindedir. Başarı hızının garanti edilmesi ara sıra sağlanamaz. Eğer garanti yoksa sonuç, gelecek uzun bir zaman için bir başarısızlıklar kaynağı olacaktır. Bu durum acı tecrübe ile ispat edilmiştir. Buna koşullar uygun olmadığı devredeki nedenleri de eklemek gereklidir.

Eskimoların bir gurubu tarafından bir karar alınması gerektiği zaman bir kimsenin, bu kararın, gurubun isteklerini tam olarak yansıtan, gerçek bir karar olup olmadığına bakması gereklidir. Eskimoların beyaz adama rağbet göstermeleri nedeniyle karar, Eskimoların inandığı beyaz adamın isteklerine uygun olarak alınmış olabilir. Bundan kaçınmak için uzman, gerçek fikir üretenleri tanımaya, görüşmelerde onlarla ilgilenmeye ve gurubun seçimi olmayan böyle bir yoldaki kararı tanımaya mecburdur. Kızılderililerden elde edilen tecrübelerle göre sık sık bunun aksi durumlarla karşılaşılır; onlar amaç için şüphelidirler (Beyaz adam niçin bu işin içindedir?) ve onlar bazı zamanlar danışmak için beyaz adama dönmeye mecburdurlar.

Bizim programımızda, bir kerresinde bir kooperatif, yeni seçilen yönetim kurulu ile, müdür ve kooperatifin personeline öğretim ve eğitim gayretlerinin yoğunlaştırılması hususunda karar vermiştir. Her iki durumda başlangıçta öğretim ve iş başında eğitim gerekli oldu. Durumun yeniliğini anlamak için, seçilmiş önderlerin hemen hemen asla karar verme usulü konusunda daha önce herhangi bir tecrübesi ve resmi eğitimleri olmadığını, eğer varsa çok az olduğunu hatırlatmaya mecburuz. Onların kültürel geçmişi onlara yalnız kamp içindeki yerli otorite tecrübesini kazandırmıştır.

Diğer yandan, kooperatif personelinin seçimi, özellikle programın başında adayın uygunluğuna göre değil, sadece toplum içinde biraz İngilizce ve matematik bilenlerin tercihi şeklinde olmuştur. Yöneticiler ve personelin geniş ölçüde teknik ve yönetsel yardıma ihtiyaçları vardır.

Dil ve kültürü farklı olan bir gurup ile çalışırken yapılacak ilk şey görevlinin, hazır bir tercümanın hizmetlerini nasıl yapacağı ile ilgili belli bir tekniği geliştirmeye mecbur olmasıdır. Bu tekniğin ana ilkesi ve başarımın garantisi, tercümanı bir tercüme makinası olarak değil çalışkan bir yardımcı işçi olarak düşünmek gereklidir. Eğitimci dilin, terimlerin ve konuşma şekillerinin de-

vamlı olarak farkında olmalıdır. Konuşmacı, dinleyicinin durumuna göre görüşmelerin şekline karar vermelidir. Kabul edilir ki, bu kolay bir görev değildir; fakat kesin olarak bunun böyle yapılması gereklidir. Değişik kültürlerin insanları ile eğitim çalışması yaparken önemli bir safha, onlara kendi kültürlerinden uygun örnekleri kullanarak tanımlama yapmak veya özel deyimleri ve faaliyeti tanımlamak gereklidir. Aksi durum kötü bir anlamaya neden olabilir. Bununla beraber buna fazla özenmeyip yalnız dikkat etmelidir; çünkü bazı karşılaştırmalar kabul edilmeyebilir veya yanlış anlaşılabilir; keza şüpheli olmaktan kaçınılmalıdır. Bazı şeylerin bilinmemesini kabul etmek toplumun güvenini kaybetmekten daha iyidir.

Önemli olan bir husus da böyle bir yolda öğretim ve eğitim çalışmaları düzenlemenin, yerel bir kilisenin bilinen çalışmalarına müdahale etmemesidir.

Yeni bir örgüt mümkün olan en uygun iklimde kurulmalıdır. Halkın kalkınması ile ilgili çalışmalarda taş devrini yeni terketmekte olan halka jet devrinin teknik ve tedbirlerini uygulamak, kalkınma aleti olarak Dolar ve Cent'leri kullanmak veya yalnızca değişik kültürlerle ve çevrelere değer vermeksizin bizim kendi toplumumuzda faydalı bulunan şeyleri almak ender meydana gelen olaylar gibi görülmektedir. Kanada'nın kuzeyinde böyle bir yaklaşımdan kaçınmak için gayret sarfedilmiş; bundan başka geleneksel durumların bazılarında mümkün olduğu kadar saygı gösterilmiştir.

Kuzey Kanada kooperatif öğretim ve eğitim programı, yavaş yavaş iş başı eğitiminden Kanada Kooperatif Kolejinde düzenlenen birbirini izleyen kurslara dönüşmüştür. Hatta kooperatifçilik değerlendirme kursları, Eskimo Öğretmenleri tarafından yönetilmiştir. İlk olarak uygun basılı yayınlar, slaytlar, teypler, radyo haberleri, haber bildirgeleri, filimler v.s. eğitim programına yardım eden aletler olarak hazırlanmıştır. Kuzey Kanada'da ilk kooperatifin kuruluşunun onuncu yıldönümü (1969) ile ortaklar, yöneticiler ve personelin ihtiyaçlarını karşılamak için ileri bir eğitim örneği geliştirilmiştir.

Eğitim çalışmaları ikinci aşama olarak devlet memurları ile diğer ilgili memurlara yöneltilmiştir, üçüncü aşama, öğretim otoriteleri, öğretmenler, din otoritelerinin; haber araçları, kooperatiflerin tanınması, haklarının korunması, halkın ilgisinin artırılma-

sı ve kooperatiflerin var olmaları için uygun ortamın yaratılması hususlarına dikkatlerinin yoğunlaştırılmasıydı.

Gayretlerimiz nasıl etki sağlamıştı?

Burada ve çevredeki kuruluşların ve diğer devlet kurumlarının ilgisi, akademiler, yöneticiler ve diğer gözlemcilerin olumlu düşünceleri başarının ölçüsünü göstermektedir. Bu gözlemlere ek olarak, birkaç yıl önce, büyük bir Kuzey Kanada meslek okulunun yıllık kitabında değişik yerlerden birkaç öğrencinin hedeflerinin gelecekte kendi toplumlarındaki kooperatiflere yönetici olmak istediklerine dair ifadelerini okumuştum; bu durum, kooperatiflerin kuzey sahnesine gerçekten ulaştığını göstermektedir.

KAYNAK :

Review of International Co-operation
Cilt: 68, Sayı: 3, 1975.

BAŞARINIZ İÇİN,
HUZURUNUZ İÇİN
ÖNEMLİ OLAN;
**kararlarınızdaki
isabettir .**

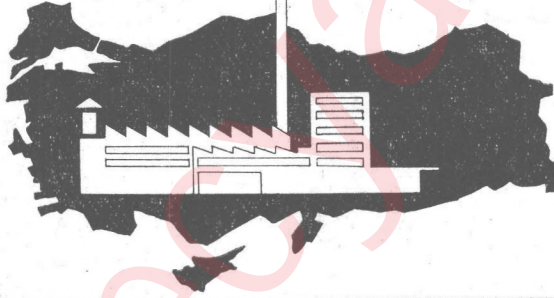

TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI

evinizin bankası
herkesin bankası

merkezinin yayılması en uygun ortamda yayılmaya başlar**

**BANKAMIZI
SEÇTİNİZSE**

**tercihiniz
doğrudur**

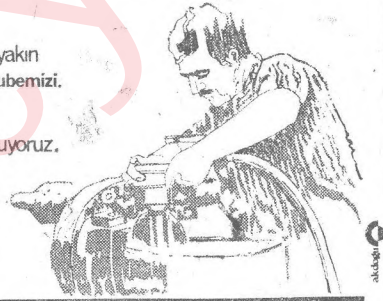
**TÜRKİYE
VAKIFLAR BANKASI**

300'e yaklaşan subemizle hizmetinizdeyiz

Bankacılık işlemlerinizde
sizlere yardımcı olmak, size daha yakın
bulunmak için açtık 300'e yakın Şubemizi.

Yurdun her köşesinde
yeni şubelerimizle hizmetinize koşuyoruz.

*Yarının da
Bankası*

TURKIYE HALK BANKASI

KURULUŞUNUN
50. YILI İÇİNDE BULUNAN
TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A. Ş.

ÇİFTÇİSİ, İŞÇİSİ VE MEMURU İLE ELELE VEREREK
TÜRKİYE ŞEKER SANAYİNİN ŞEKER ÜRETİMİNE
İLÂVETEN, MODERN TEKNOLOJİYE GÖRE TESİS ETTİĞİ
MAKİNA FABRİKALARINDA YILLARIN TECRÜBESİ VE
TITİZ MÜHENDİSLİK VE İŞÇİLİK HİZMETİYLE

ŞEKER
ÇİMENTO
PETROL
PETROKİMYA
AZOT
ENERJİ ve

BENZERİ KURULUŞLAR İÇİN HER TÜRLÜ MAKİNA VE
TESİS İMALÂTINI BAŞARIYLA YÜRÜTMEKTEDİR..

HER ÇEŞİT BİLGİ İÇİN MÜRAACAT :

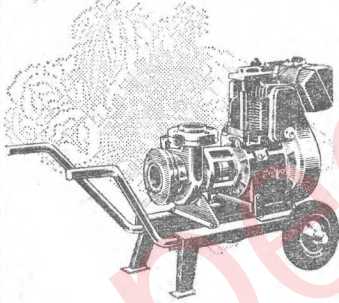
TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A.Ş.
MİTHATPAŞA CADDESİ NO. 14 YENİŞEHİR — ANKARA

Anadolumuzun verim gücü **LOMBARDİNE**

Çeşitli verimlerde salyangoz,
üstten klapeli-yağmurlama
ve sulama

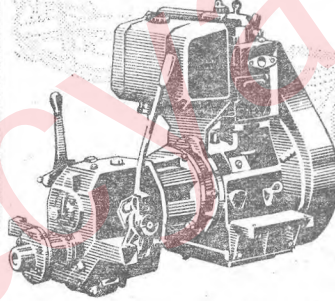
LOMBARDİNE motopompları

Pamuk, tütün, pancar, ekin, ayçiçeği,
çeltik, meyve, sebze, bağ, bahçe
sulama ve yağmurlamalarında.

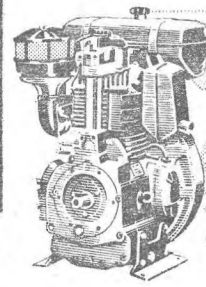
1/2 Redüksiyonlu
ileri-geri-boş vitesli,
orijinal şanzımanlı
**LOMBARDİNE
deniz motorları**

Göl ve deniz
teknelerinde

4-6-7-10 HP gazlı-benzinli
10-13 HP Dizel
**LOMBARDİNE
motorları**

Jeneratör, kompresör, selektör, konveyör,
elevatör, vibratör, pülverizatör, betonier,
hızır, mozaik silme makinesi, bahçe traktörü ve
tarım atöllerinde, pres, çim keleme, forklift, çaraskal
ve taşıma araçlarında.

Az yakıt sarfiyatlı
Basit kullanışlı
Hafif,
Uzun ömürlü
Tamir ve bakım kolaylığı
Garantili
BOL YEDEK PARÇA
SATIŞ VE SERVİS TEŞKİLATI

Türkiye Genel Distribütörü :
ÇELİK MOTOR TİCARET A.Ş.
Sirkeci Emirler Sokak 3/1
Tel: 26 50 06 Telg: SKODA-İSTANBUL

İmalatçısı :
ÇELİK MONTAJ TİC. ve SAN. A.Ş.
Ankara Asfaltı, Soğanlı Köyü Karşı, Kartal
Tel: 53 34 96 - 97 İstanbul
Telg: ÇELİK MONTAJ - İSTANBUL

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Cooperative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38, Ankara - Turkey.»

The Turkish Cooperative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose contributions appear in Kooperatifçilik.

Editor For

The Turkish Cooperative Association

Türk Kooperatifçilik Kurumu

Editorial Board

Celâl UZEL

Basri İMECE

Osman ATTİLÂ

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on cooperatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

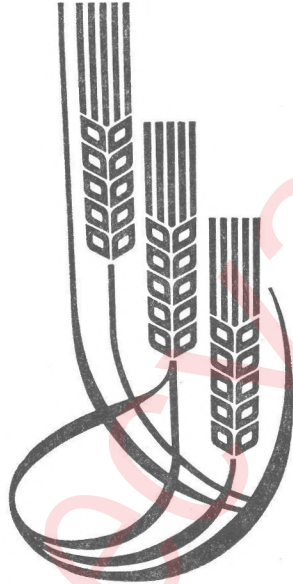
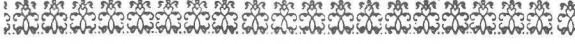

ADMINISTRATORS BOARD

Nusret UZGÖREN, Chairman	Former General Director, Turkish People's Bank.
Celâl UZEL, Vice Chairman	Engineer, Former General Director of Turkish Cooperative Association
Kadir GÖZÜBÜYÜK, (Tresurer)	Asst. Director of the agriculture Department
Nuri ABAÇ	Advisor, State Planning Organisation
Şimşek ARMAN	Assistant General Direktor of Training and Research General Directorate Ministry of Rural Affairs and Cooperatives
Osman ATTİLÂ	Poet, Editor
Yıldırım ERGİDEN	Former Director Turkish People's Bank.
Hasan Tahsin EROL	Agricultural Former Economist - Advisor
Ekrem GÖL	General Director, Agricultural Credit Cooperatives.
Süleyman GÖKEER	Advisor, Turkish Agricultural Bank.
Basri İMECE	Asst. Director, Public Relations Department of the Turkish Agricultural Bank.
Kadir KALFA	Agricultural Engineer, Ministry of Rural Affairs and Cooperatives
Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLÂYİM	Ankara University, Faculty of Agriculture.
Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ	Ankara University, Faculty of Agriculture.
Kâzım SEÇER	Director, T.C. Agricultural Bank

BOARD OF AUDITORS

Şahinkaya DİL	Asst. Director.
Yaşar Faruk İNAL	Accountant.
Furgut YILDIRIM	Poet, Editor
	Chairman Agricultural Engineer, Ministry of Rural Affairs and Cooperatives

MUR.

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyuyor*

